

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL DE ETNOGRAFIE ȘI FOLCLOR
„C. BRĂILOIU”

ANUARUL
INSTITUTULUI
DE ETNOGRAFIE
ȘI FOLCLOR
„CONSTANTIN BRĂILOIU”

SERIE NOUĂ • TOMUL 19 • 2008

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

COLEGIUL DE REDACȚIE

DIRECTOR:

acad. MIHNEA GHEORGHIU

MEMBRI:

dr. SABINA ISPAS, membru corespondent al Academiei Române;
dr. ION GHINOIU; dr. NICOLETA COATU; dr. MARIAN LUPAȘCU;
dr. MARIN MARIAN-BĂLAȘA; drd. RADU TOADER; dr. EMIL ȚÎRCOMNICU

RESPONSABILI DE NUMĂR:

dr. SABINA ISPAS
IULIA WISOȘENSCI

Autorii sunt rugați să înainteze articolele și recenziile în două exemplare culese la calculator, împreună cu dischetele aferente. Tabelele vor fi culese pe pagini separate, notele și diagramele vor fi executate în tuș, pe hârtie de calc. Explicația figurilor din text se va face în ordinea numerelor. Titlurile citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanțelor internaționale.

Responsabilitatea asupra conținutului articolelor revine exclusiv autorilor.

Pentru a vă procura *Anuarul* și celelalte publicații ale Academiei Române vă puteți adresa la:

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE, Calea 13 Septembrie nr. 13, sector 5, București,
tel. (4021) 318 81 46, (4021) 318 81 06, fax (4021) 318 24 44, e-mail: edacad@ear.ro

RODIPET S. A., Piața Presei Libere 1, sector 1, P.O. Box 33-57, București, tel. (4021) 318 70 00,
(4021) 318 70 01, fax (4021) 318 70 02, (4021) 318 70 03, e-mail: rodipet@rodipet.ro

ORION PRESS IMPEX 2000 S.R.L., P.O. Box 77-19, sector 3, București, tel./fax: (4021)
610 67 65, (4021) 210 67 87, tel. 0311 044 668 e-mail: office@orionpress.ro

Manuscrisele, cărțile și revistele pentru schimb, precum și orice corespondență se vor trimite pe adresa colegiului de redacție al *Anuarului*.

INSTITUTUL DE ETNOGRAFIE
ȘI FOLCLOR „C. BRĂILOIU”
Str. Tache Ionescu nr. 25
010353 – București, sector 1
Tel. (4021) 318 39 00
Fax (4021) 318 39 01
E-mail: ief.brailoiu@gmail.com

© 2008, EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
Calea 13 Septembrie nr. 13
050711 – București, sector 5
Tel. (4021) 318 81 06 / int. 2116, 2119
E-mail: edacad@ear.ro
Adresa web: www.ear.ro

CUPRINS

Argument	13

I. COLOCVIILE „C. BRĂILOIU” – 2007 ETNOLOGIA ROMÂNEASCĂ – PREZENT ȘI PREZENȚE

Les cultures de deux cotés du Danube dans les années de changement. Traditions et innovations

EKATERINA ANASTASOVA, <i>Les Vieux croyants de Bulgarie, de Roumanie et de l'Union Européenne – identités et migrations</i>	15
MARIA BĂTCĂ, LIGIA FULGA, <i>Preliminary Research on the Traditional Apparel of the Romanians from Torac – Vojvodina (Serbia)</i>	23
EVGENIA GRANCHAROVA, <i>Fêtes et rites calendaires des Bulgares du village de Brănești (Roumanie): traditions et innovations</i>	35
MONICA BUDIȘ, <i>The customs of building. Symbols of identity in the Vidin area (Bulgaria)</i> ..	43
VALENTINA GANEVA-RAICHEVA, <i>The Danube: Bridge and Border between Cultures</i>	55
MONICA BEATRICE BERCOVICI, <i>Ada-Kaleh ou le paradis perdu</i>	63
MILENA LYUBENOVA, <i>The Bulgarian Settlements in the Region of Bucharest – Their Past and Contemporaneity</i>	69
ARMAND GUȚĂ, <i>Roots, branches and leaves. Personal stories and ethnocultural identity</i> ...	75

Sat – oraș; trecut – viitor

NICOLAE PANEA, <i>Gunoii de aur</i>	83
PAUL P. DROGEANU, <i>Cartierul – vedetă a etnologiei urbane</i>	89
NICOLETA COATU, <i>Vârste și „praguri” ritualizate în medii urbane</i>	101
MARIANA CIUCIU, <i>Dinamica repertorială a unei localități din Ardeal: Vâlcele</i>	107
MARIN CONSTANTIN, <i>Artizanatul țărănesc și identitatea etnică în trei comunități sătești din Banat, Dobrogea și Transilvania</i>	121
OVIDIU PAPANĂ, <i>Sistemul sonor bazat pe intonația relativă a treptelor, la români</i>	127
MARCEL LUTIC, <i>Promovarea creației populare contemporane prin asocierea meșterilor populari</i>	147
CONSTANTIN SECARĂ, <i>Din șură pe scenă – ipostaze ale spectacularului în muzica tarafului tradițional codrenesc</i>	155
GABRIELA RUSU-PĂȘĂRIN, <i>La Liliaci – reconstrucția unei lumi arhetipale</i>	167
MARIAN LUPAȘCU, <i>Ipostaze ale unei personalități – Lache Găzaru</i>	177
VICTOR CIRIMPEI, <i>Creația populară comică: generatorii râsului</i>	187
ELENA ȘULEA, <i>„C-un picior te-oi legăna, cu gura te-oi deznierda”. Cântecul de leagăn în contemporaneitate</i>	195

Etnii și diaspore. „Experiențe etnografice”

VASILE CHISELIȚĂ, <i>Interferențe culturale evreiești în muzica tradițională de dans din Basarabia și Bucovina</i>	201
LIVIU BORDAȘ, <i>Șapte ani în Asia (1913–1920). „Experiențele etnografice” orientale ale unui țăran din Carpați</i>	223
MIHAELA NUBERT-CHEȚAN și CRISTINA GAFU, <i>Dinamica repertoriului muzical al istroromânilor din Croația. Dimensiuni ale conservării și revalorizării</i>	243
IULIA WISOȘENȘCHI, <i>Vocabularul înrudirii la aromâni</i>	251
CRISTINA MIHALĂ, <i>Referențialitate în discursul identitar al lipovenilor din Dobrogea</i>	259
LAURA IOANA NEGULESCU, <i>Reprezentarea alterității: contraste și locuri comune</i>	269
EMIL ȚÎRCOMNICU, <i>Macedoromâni</i>	279

Instrumente, tehnici, metodologii ale disciplinelor etnologice

IOAN OPRÎȘ, <i>Modernizarea înregistrării folclorului muzical – Comisia pentru Arhiva fonogramică și publicarea de folclor muzical</i>	297
NICOLAE TEODOREANU, <i>Arhiva sonoră a Institutului de Etnografie și Folclor „C. Brăiloiu” și provocările tehnologiilor digitale</i>	307
OCTAVIA COSTEA, <i>Aspecte sociocognitive ale comunității virtuale de învățare</i>	319
RODICA RALIADÉ, <i>Scrisori din Canada. Repere identitare în documente electronice</i>	327
ALINA IOANA CIOBĂNEL, <i>Cartografierea temelor de alimentație populară</i>	335

Aniversări

NICOLAE CONSTANTINESCU, <i>Născuți în '907: generație și destin</i>	343
CRISTIANA GLAVCE și GHËORGHITĂ GEANĂ, <i>Traian Herseni – antropolog</i>	353
IOANA-RUXANDRA FRUNTELATĂ, <i>Terminologia etnologică românească după 1989. Influența operei lui Mihai Pop</i>	359
MIHAI ALEXANDRU CANCIOVICI, <i>Contribuția lui Mircea Eliade la dezvoltarea unor studii de mitologie populară românească</i>	365
ION T. ALEXANDRU, <i>Mircea Eliade – folclorist comparatist</i>	371
•• <i>Balada 1907</i>	377
RADU TOADER, <i>„Pe aici nu se trece!” – Ubicuitatea generalului Averescu. Eșeu istorico-literar despre luptele din Primul Război Mondial</i>	385
Abstracts/Résumés.....	391

II. RECENZII

<i>Etnologie românească. I. Folcloristică și etnomuzicologie. Coordonatori: Sabina Ispas și Nicoleta Coatu, București, Editura Academiei Române, 2006, 386 p. (Constantin Secară)</i>	401
Sabina Ispas, <i>Preminte Solomon. Legenda populară românească între canonic și apocrif</i> , București, Editura Saeculum I.O., 2006, 288 p. (Jordan Datcu).....	402
Cronica discului. Restituiri (Marian Lupașcu).....	407

III. VIAȚA ȘTIINȚIFICĂ

Noutăți editoriale	413
Granturi. Contracte extrabugetare	417
Manifestări științifice	418
Doctorate	422
Plan de cercetare – 2008	423

IV. IN MEMORIAM

CORNELIU BĂRBULESCU (1915–2007).....	425
MARIANA KAHANE (1922–2008).....	428

Introduction of both books of the Studies	13
OLGA ELENA ANASTASIEVA, Les Mots, l'écriture et l'histoire de la Roumanie Roumanian – A Study in Linguistics	15
ANASTASIEVA OLGA ELENA, Contribuții la istoria și evoluția lingvistică a limbii române (1915–1995)	23
ANASTASIEVA OLGA ELENA, A History of the Romanian Language Linguistics – A Study in Linguistics	35
ANASTASIEVA OLGA ELENA, A History of the Romanian Language Linguistics – A Study in Linguistics	42
ANASTASIEVA OLGA ELENA, A History of the Romanian Language Linguistics – A Study in Linguistics	51
ANASTASIEVA OLGA ELENA, A History of the Romanian Language Linguistics – A Study in Linguistics	59
ANASTASIEVA OLGA ELENA, A History of the Romanian Language Linguistics – A Study in Linguistics	69
ANASTASIEVA OLGA ELENA, A History of the Romanian Language Linguistics – A Study in Linguistics	75
ANASTASIEVA OLGA ELENA, A History of the Romanian Language Linguistics – A Study in Linguistics	83
ANASTASIEVA OLGA ELENA, A History of the Romanian Language Linguistics – A Study in Linguistics	89
ANASTASIEVA OLGA ELENA, A History of the Romanian Language Linguistics – A Study in Linguistics	101
ANASTASIEVA OLGA ELENA, A History of the Romanian Language Linguistics – A Study in Linguistics	107
ANASTASIEVA OLGA ELENA, A History of the Romanian Language Linguistics – A Study in Linguistics	121
ANASTASIEVA OLGA ELENA, A History of the Romanian Language Linguistics – A Study in Linguistics	127
ANASTASIEVA OLGA ELENA, A History of the Romanian Language Linguistics – A Study in Linguistics	137
ANASTASIEVA OLGA ELENA, A History of the Romanian Language Linguistics – A Study in Linguistics	145
ANASTASIEVA OLGA ELENA, A History of the Romanian Language Linguistics – A Study in Linguistics	159
ANASTASIEVA OLGA ELENA, A History of the Romanian Language Linguistics – A Study in Linguistics	177
ANASTASIEVA OLGA ELENA, A History of the Romanian Language Linguistics – A Study in Linguistics	187
ANASTASIEVA OLGA ELENA, A History of the Romanian Language Linguistics – A Study in Linguistics	195

SUMMARY

Argument 13

I. "C. BRĂILOIU" SCIENTIFIC CONFERENCE – 2007 ROMANIAN ETHNOLOGY – PRESENT AND PRESENCES

The cultures of both banks of the Danube

EKATERINA ANASTASOVA, <i>Les Vieux croyants de Bulgarie, de Roumanie et de l'Union Européenne – identités et migrations</i>	15
MARIA BÂTCĂ, LIGIA FULGA, <i>Preliminary Research on the Traditional Apparel of the Romanians from Torac – Vojvodina (Serbia)</i>	23
EVGENIA GRANCHAROVA, <i>Fêtes et rites calendaires des Bulgares du village de Brănești (Roumanie): traditions et innovations</i>	35
MONICA BUDIȘ, <i>The customs of building. Symbols of identity in the Vidin area (Bulgaria)</i> ..	43
VALENTINA GANEVA-RAICHEVA, <i>The Danube: Bridge and Border between Cultures</i>	55
MONICA BEATRICE BERCOVICI, <i>Ada-Kaleh ou le paradis perdu</i>	63
MILENA LYUBENOVA, <i>The Bulgarian Settlements in the Region of Bucharest – Their Past and Contemporaneity</i>	69
ARMAND GUȚĂ, <i>Roots, branches and leaves. Personal stories and ethnocultural identity</i>	75

Village – town; past – future

NICOLAE PANEA, <i>The Golden garbage</i>	83
PAUL P. DROGEANU, <i>The District – Star of Urban Ethnology</i>	89
NICOLETA COATU, <i>Ages and Stages as Rituals in Urban Environments</i>	101
MARIANA CIUCIU, <i>Repertory Dynamics of a Village from Ardeal: Vâlcele</i>	107
MARIN CONSTANTIN, <i>Peasant Craftstarts and Ethnical Identity in Three Rural Communities from Banat, Dobrogea and Transylvania</i>	121
OVIDIU PAPANĂ, <i>The Romanian Sonorous System Based on the Relative Intonation of the Steps at Romanian People</i>	127
MARCEL LUTIC, <i>Promotion of the Contemporary Popular Creation by Association of the Popular Craftsmen</i>	147
CONSTANTIN SECARĂ, <i>From Shed to Stage – Aspects of Public Performance in the Music of the Traditional Ensemble from Codru County</i>	155
GABRIELA RUSU-PĂSĂRIN, <i>La Liliaci – the Reconstruction of an Archetypal World</i>	167
MARIAN LUPAȘCU, <i>Some Aspects of a Personality – Lache Găzaru</i>	177
VICTOR CIRIMPEI, <i>The Comical Popular Creation: the Laugh-makers</i>	187
ELENA ȘULEA, <i>"On my Leg I'd Swing you, with my Voice I'd Caress you". Romanian Lullaby Nowadays</i>	195

Ethnicity and Diaspora. "Ethnographical experiences"

VASILE CHISELIȚĂ, <i>Jewish Cultural Interferences in the Traditional Dance Music from Basarabia and Bucovina</i>	201
LIVIU BORDAȘ, <i>Seven Years in Asia (1913–1920). Oriental Ethnographical Experiences of a Romanian Peasant from the Carpathians</i>	223
MIHAELA NUBERT-CHEȚAN and CRISTINA GAFU, <i>The Dynamics of the Istro-Romanian Repertory in Croatia. Dimensions of the Preservation and Reevaluation</i>	243
IULIA WISOȘENSCHI, <i>Aromanian Kinship Vocabulary</i>	251
CRISTINA MIHALĂ, <i>Referentiality in the Discourse of Lipovan Identity</i>	259
LAURA NEGULESCU, <i>The Image of "the Other": Contrasts and Common Topics</i>	269
EMIL ȚIRCOMICU, <i>The Macedo-Romanians</i>	279

Instruments, techniques, methodologies of ethnological branches

IOAN OPRIȘ, <i>Modernization of Musical Folklore Recording – The Board of Phonographic Archives and Publishing of Musical Folklore</i>	297
NICOLAE TEODOREANU, <i>The Sound Archives of the Institute of Ethnography and Folklore "C. Brăiloiu" and the Challenge of Digital Techniques</i>	307
OCTAVIA COSTEA, <i>Socio-cognitive Aspects of Teaching Virtual Community</i>	319
RODICA RALIADÉ, <i>Letters from Canada. Marks of Identity in Electronic Documents</i>	327
ALINA IOANA CIOBĂNEL, <i>The Process of Drawing the Maps of Popular Food Matters</i>	335

Anniversaries

NICOLAE CONȘTĂNȚINESCU, <i>Born in '907: generation and fate</i>	343
CRISTIANA GLAVCÉ, GHEORGHITĂ GEANĂ, <i>Traian Herseni – anthropologist</i>	353
IOANA-RUXANDRA FRUNTELATĂ, <i>The Romanian Ethnological Terminology. Mihai Pop's Influences</i>	359
MIHAI ALEXANDRU CÂNCIOVICI, <i>Mircea Eliade's Contribution to the Development of some Studies of Romanian Folk Mythology</i>	365
ION T. ALEXANDRU, <i>Mircea Eliade – Comparatist Folklorist</i>	371
••• <i>The Ballad of 1907</i>	377
RADU TOADER, <i>The omnipresence of General Averescu. An essay on World War One Romanian Battles</i>	385

Abstracts/Resumés.....	391

II. SHORT PAPERS

<i>Etnologie românească. I. Folcloristică și etnomuzicologie. Coordinators: Sabina Ispas and Nicoleta Coatu, București, Editura Academiei Române, 2006, 386 p. (Constantin Secară)</i>	401
Sabina Ispas, <i>Preminte Solomon. Legenda populară românească între canonic și apocrif, București, Editura Saeculum I.O., 2006, 288 p. (Iordan Datcu)</i>	402
CD Chronicle. Restitutions (Marian Lupașcu).....	407

III. SCIENTIFIC ACTIVITY

Editorial news	413
Extra-budgetary Grants and Contracts	417
Scientific conferences	418
PhD degrees	422
Research plan of the Institute for 2008	423

IV. IN MEMORIAM

CORNELIU BĂRBULESCU (1915–2007).....	425
MARIANA KAHANE (1922–2008).....	428

ARGUMENT

În perioada 25–27 octombrie 2007 s-a desfășurat la București, la sediul Institutului de Etnografie și Folclor, manifestarea științifică internațională *Colocviile „C. Brăiloiu”*, aflată la cea de a 5-a ediție. Cum s-a îndătinat, deja, lucrările, dezvoltate și pregătite pentru editare, așa cum a apreciat fiecare autor că este potrivit, vor fi publicate în Anuarul institutului. Ediția din acest an, primul trăit de România ca țară membră a Uniunii Europene, a fost organizată sub un titlu generos, *Etnologia românească – prezent și prezențe*; ea a cuprins o tematică centrată pe analiza relației dintre lumile rurală și urbană, a interferențelor dintre culturile majoritare și minoritare în cadrele oferite de cultura europeană actuală, precum și a beneficiilor pe care le aduce evoluția tehnologiilor digitale ale acestei lumi aflate într-o permanentă mișcare. Și pentru că în anul 2007 se concentrau și amintirile mai multor evenimente importante din istoria națională, o secțiune separată a fost consacrată evocărilor câtorva personalități născute la începutul secolului al XX-lea, ca și momentului grav care a marcat istoria României – Primul Război Mondial și zbuciumatul an 1917 – și a felului în care Răscoala țăranilor din 1907 s-a păstrat în memoria colectivă. Aceste evenimente și timpul când ele s-au consumat au marcat, implicit, destinele unei pleiade de personalități „născute în '907”, care au avut un rol major în dezvoltarea și modernizarea României, după cum foarte potrivit a subliniat unul dintre referenți, exact cu 100 de ani înaintea actualei integrări, tot într-o vreme a apropierei de Occidentul european.

Volumul conține și un grupaj de lucrări în care au fost prezentate rezultatele studiilor efectuate de colectivele de cercetare implicate în desfășurarea unui program de colaborare bilateral, interacademic, româno-bulgar, asupra comunităților culturale din dreapta și stânga Dunării, cărora li s-au alăturat și cercetători independenți, care au urmărit problematici înrudite acestei teme.

Succinta prezentare a celorlalte activități pe care le desfășoară colectivele de specialiști din Institutul de Etnografie și Folclor „C. Brăiloiu” în cadrul programelor, proiectelor, contractelor de cercetare și GAR-urilor oferă cititorului imaginea diversității preocupărilor cercetătorilor și a complexității activităților care se desfășoară în acest institut cu profil multidisciplinar.

Les cultures de deux cotés du Danube dans les années
de changement. Traditions et innovations

LES VIEUX CROYANTS DE BULGARIE,
DE ROUMANIE ET DE L'UNION EUROPÉENNE
– IDENTITÉS ET MIGRATIONS

EKATERINA ANASTASOVA

La diaspora des Vieux croyants russes apparaît par suite de la réforme liturgique effectuée par le patriarche Nikon en Russie en 1653–1656. Les Vieux croyants (appelés en russe *starovery*, c.-à-d. adeptes de la vieille foi) s'opposent farouchement aux changements formels dans la liturgie russe, à la *nouvelle foi* et, plus tard, au renoncement aux traditions russes sous l'effet de l'*européanisation* du pays par Pierre le Grand (le rasage de la barbe, le remplacement du costume russe traditionnel par un habillement européen, la consommation du café, du thé, le tabagisme), ce qui leur vaut l'excommunication (1666–1667) et des persécutions de la part du pouvoir laïque. C'est ainsi que s'établit une communauté religieuse très conservatrice dont les dominantes culturelles reposent sur l'opposition *vieux-nouveau* (*bien-mal*, en catégories religieuses – *divin-satanique*) et pour laquelle, la migration est le principal mécanisme de la survivance de sa culture. Les Vieux croyants se dispersent non seulement aux confins de l'Empire russe, mais aussi dans les pays voisins, même dans les pays les plus lointains d'Europe, d'Asie et d'Amérique¹. Ils y habitent toujours et dans beaucoup de cas, leur culture religieuse de type médiéval coexiste bizarrement avec les réalisations technologiques de pointe. La diaspora des Vieux croyants en Bulgarie et en Roumanie apparaît par suite de longues migrations qui aboutissent à la formation de communautés en Bucovine, en Bessarabie, en Moldavie et en Dobroudja aux XVIIIe et XIXe s. Il y a lieu d'accorder une attention toute particulière aux Vieux croyants de Dobroudja, connus comme Lipovènes.

Après la Seconde Guerre mondiale, la Dobroudja est partagée entre la Roumanie et la Bulgarie. La plupart des agglomérations, au nombre de 23, habitées par des masses compactes de Vieux croyants, se trouvent en Roumanie actuelle. Le . . .

¹ E. Anastasova, *Starobredcite v Bulgaria – mit, istoria, identichnost* [Les Vieux croyants en Bulgarie – mythe, histoire, identité], Sofia, AI "Acad. M. Drinov", 1998.

PRELIMINARY RESEARCH ON THE TRADITIONAL APPAREL OF THE ROMANIANS FROM TORAC – VOJVODINA (SERBIA)

MARIA BÂTCĂ and LIGIA FULGA

In the short period of the social and ethnographic research conducted in the autumn of 2004, in the localities of Toracu Mic and Toracu Mare, we were able to collect information that needs to be completed through further field research, and we had a first opportunity to meet people, to see places and become acquainted with the complex ethnography of the Vojvodina province, related to which many questions await their answers.

This first research aimed to ascertain to what extent the Romanians in these two neighboring villages have preserved their traditional symbols, identification marks and cultural behavior patterns according to customary rules and practices.

Since industrialization, urbanization and technologic advancement coincide with the increasingly rapid dilution of folk traditions, our research can save some relics of the traditional culture which are destined to perish within few years.

It is well known that a cultural phenomenon survives as long as the community that has created this form of civilization survives and passes it on to the next generation.

Once the elders die, important information and precious and authentic ethnographic evidence die in the collective memory. Nowadays we witness the loss of inestimable values of the folk culture and the disappearance of pages of the Romanians' history. The authentic folk costumes vanish from the dower chests of old women, archaic tailoring methods, loom sewing and picking techniques, folk ornamentation and chromatics are lost, and crafts with their particular techniques and the local style of millenary artistic creations disappear.

Yet communities cannot preserve their integrity and cultural identity without resorting to this memory, to the folk traditions, culture and civilization the components of which are specific identity symbols.

Closely related to man's life, the peasants' culture and civilization represent our centuries-old identity as historical documents.

This is why during this trip we talked to the natives and remembered historical moments and the Romanian spiritual life.

On the other hand, while villages follow urban models they lose their own references and coordinates and surrender to leveling and standardization, imposed...

FÊTES ET RITES CALENDAIRES DES BULGARES DU VILLAGE DE BRĂNEȘTI (ROUMANIE): TRADITIONS ET INNOVATIONS

EVGENIA GRANCHAROVA

L'émigration des Bulgares au-delà du Danube, en territoire roumain, est un fait bien documenté et il existe déjà bon nombre de recherches sur ce thème. Dans le texte que je vais vous présenter, j'ai essayé d'étudier et d'analyser les fêtes traditionnelles de la communauté bulgare au village de Brănești¹, district Ilfov, ainsi que les transformations qui les ont touchées sous l'influence de facteurs et phénomènes divers. Mon but est de présenter la tradition festive et rituelle locale à travers les souvenirs, conservant la tradition ancienne, de même qu'à travers les pratiques actuelles. Pour décrire le calendrier festif je me suis servie de mes propres enquêtes de terrain² et aussi de sources publiées et d'archives³.

Le système traditionnel de fêtes et rites représente une valeur extrêmement importante pour toute communauté ethnique. Il constitue la mémoire collective vivante, qui se transmet de génération en génération. Je vais discuter ici les fêtes et les usages des Bulgares, bannis de leur patrie pendant le joug ottoman. Ils quittèrent la patrie, mais ils emportèrent avec eux leurs coutumes, chansons, danses et instruments de musique.

Fêtes et rites hivernaux

La fête de Noël est célébrée dans tous les villages à population bulgare en Roumanie. Au village de Brănești, dont les habitants sont des chrétiens orthodoxes,...

¹ Le village de Brănești se trouve à 15 km à l'est de Bucarest. Les Bulgares, qui sont venus s'installer là, sont originaires de la région de Silistra, Bulgarie du Nord-Est.

² L'étude des Bulgares en Roumanie a été effectuée en 2006 dans le cadre du projet conjoint de l'Institut de folklore de l'Académie des Sciences de Bulgarie et de l'Institut d'ethnographie et de folklore de l'Académie des Sciences de Roumanie, *Les cultures sur les deux rives du Danube en période de transition. Traditions et innovations*, auquel du côté bulgare ont participé E. Anastassova – coordinateur projet, V. Ganeva-Raytcheva, E. Grantcharova et M. Lyubanova. Des enquêtes ont été menées dans les villages de Cioplea (Dudești-Cioplea), Popești-Leordeni, Brănești et Dobroești.

³ Sur l'histoire et sur les traditions folkloriques du village cf. – M. Sebe, *Brănești. Studiu istoric, etnic și etnografic*, București, 1997; H. Oprișan, *Nyakolko bălgarski folklorni teatralni proyavi v rumânskiya folklor* [Quelques manifestations théâtrales folkloriques bulgares dans le folklore roumain], in „Bălgarski folklor”, № 3, 1979, p. 53–59; V. Vasseva, *Nablyudenie vârhu sâvremennata obredna sistema na tri bălgarski sela v Rumâniya* [Observation sur le système rituel contemporain de trois villages bulgares en Roumanie], in *Bălgarite v Sredna i Iztochna Evropa* [Les Bulgares en Europe Centrale et Orientale], Sofia, 1995, p. 96–102.

THE CUSTOMS OF BUILDING. SYMBOLS OF IDENTITY IN THE VIDIN AREA (BULGARIA)*

MONICA BUDIȘ

Customs, through their complexity, form as a whole, not only as a background, they are an integrant part of the Romanian peasant's way of thinking, of his outlook, of his way of including the rural microcosmos into the universal macrocosmos. They are practiced from many centuries ago by the whole community and they have a very interesting symbolic. Always, but especially in the case of work's customs or of building's customs there is a great connection between them and the work.

The **building customs** are very important, because:

- they are rites of *setting up* a dwelling, a household, a settlement, etc.;
- their development is part of a system, a cycle, even if each building stage has distinct customs;
- the household is a nucleus concentrating the practice of customs;
- building customs are elements both integrated and integrative into the complex system of customs. Any beginning implies an end and a new beginning, a cycle repeated with the accuracy of a clock mechanism, even if this cycle does not get repeated at fixed dates as in the case of calendar customs¹.

Besides properly building habits, it is also worth mentioning "a series of augural, apothropaic, propitiative, fertility, fecundity habits practices to ensure to the family's couple protection and prosperity, a lucky life as much carefree as possible. The struggle to get the protection of the benevolent powers against malign forces must be carried on for the entire inhabited area, that is also for the animal that ensures food, clothes and means of transportation. People's destiny was in a close relationship with that of the co-inhabiting animals, as well as with the environment. These are the reasons that justify our reference to the green branch, the ritual fires, the premonition influencing human destiny. Everything a man would have done for himself and for his family would also be done for his animals (for health, for a larger livestock) and for his cultures (to be richer and protected ...

* This study was in part published in "Revue des Études Sud-Est Européennes", tome XLI, 1-4, 2003, p. 319-338.

¹ Monica Budiș, *Microcosmosul gospodăresc. Practici magice și religioase de apărare*, București, Editura Paideia, 1998, p. 9.

THE DANUBE: BRIDGE AND BORDER BETWEEN CULTURES (The Case of Bulgarian Catholics from Svishtov Region)

VALENTINA GANEVA-RAICHEVA

The topic of the presentation is very wide, it is discussed over the recent years, and it supposes multidisciplinary approaches and points of view. My interpretative angle will be through the culture of one Roman Catholic village – the one of Dragomirovo. It was populated in the end of the nineteenth century (after 1880) in the territory of the Circassian village of Deli Syulle by Bulgarian Catholics from Banat region¹, mostly from Old Beshenov (Star Beshenov; Obsenyő – Hung., Beşenova-Veche – Rom., now Dudeştii Vechi), by the Bulgarian Catholics from the region of Bucharest² (the villages of Popeşti-Leordeni and Cioplea), East Orthodox Bulgarians from the Balkan mountains, Vardar Macedonia, Eastern Thrace, and by East Orthodox Bulgarians from Romania (Groasa, Dracea, etc.), called “vlasya” (Wallachs). The village territory is structured in three large neighborhoods: two Catholic ones (known as Banat and Bucharest neighborhoods), and one East Orthodox, which includes the East Orthodox refugees and settlers from the above mentioned regions³. Each neighborhood has its church temple: the East Orthodox – “St. Ivan of Rila” (the 19th October); the Banat one – “Jesus’ Sacred Heart” (the church dedication is held on the second Friday, after St. Trinity); the Bucharest one – “St. Peter and Pavel” (the 29th June). Dragomirovo is 18 km to the South of Svishtov on the railway line between Svishtov and Levski. Its territory borders the villages of Morava, Oresh, Ovcha mogila, Kozlovets, Bulgarsko Slivovo, Stozherovo, and Bozhurluk. Apart from agriculture, a well developed source of living is craftsmanship. Until the 1950s here took place vivid trade with grain and animals. Nowadays the village has a kindergarten, a primary school (till the 8th grade), cultural house with rich library collection, and a medical service center. According to the last census the village has 1 000 inhabitants...

¹ These are the Bulgarian Catholics who settled in Banat after the Chiprovtsi uprising (1688) in the period of 1738–1741 (see Nyagulov 1999: 19 and the quoted bibliography).

² These are Bulgarians who emigrated from the Svishtov and Nikopol region together with the withdrawing forces of Dibich Zadbalkanski in the beginning of the 19th century and who settled in the area of Bucharest cf. – M. Lalchev, V. Antonov, *Istoria na selo Dragomirovo*. Sofia, 1972, p. 25–28.

³ M. Lalchev, V. Antonov, *op. cit.*; I. Bokova, *Kulturna identichnost – obrazi na otazhdestvyavane I orazlichavane*, in “Bulgarski folklore”, № 1–2, 1998, p. 4–21.

ADA-KALEH OU LE PARADIS PERDU

MONICA BEATRICE BERCOVICI

Courte histoire de l'île

L'île d'Ada-Kaleh, longue de presque 1,5 km et d'une largeur de presque 0,5 km, était située sur le cours du Danube, dans la région des Portes de Fer. Grâce à sa position stratégique, elle fut, à travers les siècles, l'objet des permanentes disputes militaires. Comme „la plus importante place forte entre l'Occident et l'Orient”¹, l'île a été fortifiée pour empêcher l'expansion des Turques, dès 1444. Dû à la possession alternative de la Porte Ottomane et de l'Empire des Habsbourgs, l'architecture de la cité et la structure de la population souffrent plusieurs modifications. Après 1885, on abandonne l'entretien des fortifications, ce qui entraîne une rapide dégradation. Depuis l'année 1920, l'île revient, jusqu'à sa disparition, à la Roumanie, étant habitée par une population majoritaire turque. En 1934 (année de l'apparition de la monographie de l'île), Ada-Kaleh comptait plus de six cents habitants. Exemptée des droits de douane, elle a développé un commerce dont le renom a dépassé les frontières de la Roumanie – des cigarettes de différents types et marques, du café, du rahat-lokoum – et est devenue attractive grâce au charme d'*oasis* exotique, dû aux cafés, aux boutiques, au bazar oriental et à la mosquée. Avec le commencement des travaux de construction de l'hydrocentrale des Portes de Fer, l'île Ada-Kaleh a été engloutie par les eaux. Les autorités locales ont essayé de transférer les habitants et leurs maisons sur l'île Şimian, mais l'ancienne communauté n'a pas pu être refaite sur la nouvelle île et elle fut dissoute, par l'émigration des quelques membres en Turquie et par la dispersion des autres membres en Roumanie, dans des régions comme le département de Mehedinţi, la Dobroudja ou Bucarest. La seule reconstruction qui a été possible fut celle de la cité, reconstruite sur l'île de Şimian et, puis, abandonnée.

Le titre de ce papier semble annoncer deux paliers d'une telle démarche: le premier est descriptif, c'est celui de l'histoire, le deuxième se situe au niveau du symbolique. En fait, nous ne voulons pas faire un résumé de la tourmentée histoire de l'île, des conflits armés dans lesquels l'île a été impliquée à travers les siècles, des administrations successives ou de sa disparition. Pour le lecteur intéressé par l'aspect historique, nous envoyons aux sources du domaine ou aux monographies ...

¹ Ali Ahmet, *Monografia insulei Ada-Kaleh* [La monographie de l'île d'Ada-Kaleh], Craiova, [Edition] Scrisul Românesc S.A. 1934, p. 6.

THE BULGARIAN SETTLEMENTS IN THE REGION OF BUCHAREST – THEIR PAST AND CONTEMPORANEITY (On the Example of Cioplea, Popești-Leordeni, Brănești and Dobroești)

MILENA LYUBENOVA

In the period between the conquest of the Second Bulgarian State by the Ottomans and Bulgaria's gaining back its independence in 1878 parts of the Bulgarians moved to the Romanian lands. Following on several waves and determined by specific economic, political and military circumstances, large scale migrations were connected with the unsuccessful uprisings in the Bulgarian lands (between the fifteenth and the eighteenth centuries) and with the numerous Russian-Turkish wars (in the eighteenth and in the nineteenth centuries). The chronic agricultural problems in the Ottoman empire, which the Ottoman authorities failed to solve in a resolute manner and for which even the radical Ottoman land reform was not the proper remedy, were yet another reason setting in motion big groups of Bulgarian rural population and contributing to its re-location in Vallahia, Serbia and Bessarabia¹.

During the Russian-Turkish war of 1806–1812 thousands of Bulgarians migrated north of the river Danube. The refugees followed two ways: from Dobrudja to Bessarabia and South Russia or from Central North Bulgaria to Romania. A big group of Bulgarians moved to Ilfov region in Romania at the beginning of the nineteenth century. Documents from 1810 mention there several villages populated by Bulgarians: Glina, Bragadiru de Jos, Chirnogi, Durvar, Bulyan, Odăile, Ciorogârla, Bragadiru de Sus, Cățelu, Branesti, Fundulea, Boșniag, Mânăstirea, Spanțov, Dudești. According to Mladenov, the Bulgarians who came there in 1811 preferred joining earlier Bulgarian settlers and inhabiting regions close to the river Danube² (Mladenov 1993: 8–9).

The new comers enjoyed certain privileges: for the first three years they were declared free of paying taxes and in the next 7 ones they had to pay half of them³. Some Bulgarian refugees in Vallahia – 19 families in Branesht and 69 families in...

¹ *Istoria* (History), Sofia, 1961, p. 339; *Istoria na Bulgaria* (History of Bulgaria), vol. 4, Sofia, 1983, p. 240–251; M. Mladenov, *Bulgarskite govori v Romania* (The Bulgarian Speeches in Romania), Sofia, BAS, 1993, p. 7–11.

² M. Mladenov, *op. cit.*, p. 8–9. M. Mladenov cites Veliki 1970, p. 31–34; Veliki 1963, p. 36.

³ S. Romanski, *Bulgarite vav Vlashko I Moldova* (The Bulgarians in Wallachia and Moldavia. Documents), Sofia, 1930.

ROOTS, BRANCHES AND LEAVES. PERSONAL STORIES AND ETHNOCULTURAL IDENTITY

ARMAND GUȚĂ

During the last three years, between 2004 and 2007, together with my colleagues and with the full support of the "Marin Drinov" Institute of Folklore from the Bulgarian Academy of Science, we had the opportunity to search the Romanian folklore in the villages in which today resides many Vlachs communities. After we had researched the northern and the north-eastern regions, we understood that the origins of the inhabitants from the villages spread between Timok and Silistra in northern Bulgaria are better revealed through the folktales. Between 2004 and 2007 we had researched 67 Bulgarian villages in which live Bulgarian citizens of the Romanian origins. What is important is that, the most part of the interlocutors are perfectly bilinguals (Bulgarian and Romanian), they do not even have schools and religious sermons in their mother language. Considering these facts they have access to Romanian and Bulgarian cultural expressions. During interviews they used different information in both languages. The Romanian cultural roots are preserved and orally transmitted only. The information are inherited and expressed at different levels, a personal one or groups of performers. Women are the best keepers of the traditional and folkloric heritage. About self-identification, through personal stories about the origins of the founders of the villages from the northern Bulgaria, there are several points of view.

So that, about the Ostrov village, people say that it was founded at the beginning of the XIXth century, down in the swamp close to the Danube river, and it is parted in Vlaška Mahala, Srbska Mahala, Bălgarska Mahala, Țiganska Mahala [Romanian, Serbian, Bulgarian and Tzigan district]. In 1962 the village had 6000 inhabitants, but in 2006 it had only 1890 inhabitants. Until the 1980 they had *Panair-festivals*, picnics together with the Romanians from Romania, they had a folkloric band which sung Bulgarian and Romanian songs, and Vlashki together with Romanians danced a great *hora*, and played football. This Panair begins on the 9th September every year and during three or four days they had a big fiesta. The founders of the Ostrov village were *Vlaški i bejenții ot Balkana* (Romanians and refugees from the Balkan Peninsula: Macedonians, Shopanians, Hungarians, Turks, Bulgarians), after the families stories. The Mayor and other two old inhabitants told us that the names of the oldest families which still live in the village. Ivan-Florov, 78 years, born in Zagradjen, told us that his grandfather name is Stoian Florea and he came here after Russian-Turkish Balkan war. His grandmother name was...

GUNOIUL DE AUR

NICOLAE PANEA

Nevoia de a ridica rapid cartiere noi pentru a facilita migrația demografică dinspre sat spre oraș a condus, în anii '970, la o monotonie arhitecturală și la formalizarea excesivă a spațiilor de locuit. Noile cartiere, care formează azi periferiile marilor aglomerări urbane ale țării, au aspectul unui labirint de beton, unde, odată intrat, ca străin, ai mari probleme de orientare. Nu există repere real identitare, de multe ori, nici real topografice. Spre deosebire de zona centrală, unde casele au istoria lor, unde străzile confirmă această istorie, în zonele marginale, fără străzi numite, doar cu alei, spații de tranzit, fără instituții orđonatoare, primărie, de exemplu, fără monumente, căci trecutul nu s-a desprins de prezent, se conturează un univers periurban ce-și caută identitatea, ce luptă să-și formuleze o mitologie capabilă să-l identifice, să smulgă trecutul din veșnicul prezent al locuirii. Folosim termenul *mitologie* în înțelesul particular de mod în care locuitorii trăiesc imaginea socială a raportului lor cu spațiul de locuit¹.

În cazul acestor cartiere, o astfel de mitologie stă sub semnul negativului. Este gândită în raport de inconveniente: depărtare, inconfort, zgomot, violență, vulgaritate, viciu. Și totuși, o astfel de mitologie este singurul remediu împotriva non-spațiului, așa cum îl înțelege Marc Auge², un „loc antropologic vidat de tot ce are identitar”.

Ce ar face Iason într-o asemenea lume, cum și-ar impune el prezentul în fața unchiului său, Pelias, pentru a construi un viitor doar pentru el? Toți tinerii unor astfel de cartiere sunt un fel de Iason. Călătoria lor în prezent pentru a-și ordona viitorul nu duce, însă, prea departe. Pentru ei, Colchida este între blocuri, iar de aur nu este lâna, ci gunoiul, căci una dintre primele lor călătorii în viață este spre platforma de gunoi: loc misterios și lecție de socializare. Terifiant prin dezordinea lui ca spațiu exterior, necesar, însă, pentru menținerea ordinii într-un spațiu interior. Respingător prin murdăria lui greu mirositoare ca spațiu exterior, încă odată, necesar pentru menținerea curățeniei spațiilor interioare (locuința).

Simbol al inocenței, lâna berbecului mitic este, în contextul informului, necunoscutului periurban, înlocuită cu gunoiul într-o centralitate simbolică determinantă și într-o simbolistică a căutării inițiatice reformulată. Iason, simbol al luptei împotriva banalității³, și-a schimbat, în noul context, țința căutării.

¹ Pierre Sansot, *Poétique de la ville*, Paris, Payot, 2004, p. 437.

² Marc Auge, *Non-Lieux*, Paris, Edition du Seuil, 1992, p. 100.

³ Paul Dielh, *Le symbolisme dans la mythologie grecque*, Paris, 1952, p. 171–182.

CARTIERUL – VEDEȚĂ A ETNOLOGIEI URBANE

PAUL P. DROGEANU

Istoria unei teme și a unei crize

Crize și urgențe

Încă de la constituirea ei, etnologia și-a depășit izolarea academică, nu numai călătorind spre ancheta de teren, dar și răspunzând în moduri extrem de directe unor comenzi politice și sociale. Școala britanică și cea franceză s-au implicat, pe terenuri coloniale, în documentarea și sfătuirea metropolelor imperiale. La fel, Las Cases în documentarul scris pentru regele Spaniei.

Antropologului i s-a cerut explicit sfatul de către diverse puteri, pentru a cunoaște străinul și marginalul de neînțeles, pentru a fi dominat. Dozele de bune intenții pavau iadul utopiilor și imperialismelor. Raportul față de străin, fie el sălbatic sau țăran, s-a transformat prin rafinarea tensiunii constitutive și inerente. Iar atunci când tensiunea a devenit gravă, ea a apărut ca o criză. Sfătuitoarea puterii metropolitane a inventat atunci *antropologia de urgență*, pe urmele *antropologiei practice*. (*Practical anthropology*: orientare a etnologiei britanice în încercarea de a sfătui puterea politică în raporturile ei cu comunitățile coloniale. *Antropologia de urgență*: concept al antropologiei culturale structuraliste, legat de procesul de dispariție a culturilor sătești sub influența societății, economiei și culturii moderne scrise și de tip urban.)

Dacă ne-am referit la o schimbare de obiective a etnologiei de la sat la oraș era pentru că în spatele ei se află aceeași încercare de gestionare a unei tensiuni acute, la contactul și frontiera dintre economii și culturi cu viteze și norme constitutive contrastante.

Societățile arhaice și culturile primitive sau rurale au fost invadate, modificate și duse spre extincție de cele ale cuvântului scris, ale orașului și politicii. Acestea din urmă s-au simțit datoare să salvgardeze, să muzeifice, să transforme în patrimoniu definitoriu ceea ce distrugeau. Dar au rămas fascinate de un subiect societal diabolizat. Toată lumea cunoaște *Infernul* lui Dante, prea puțini *Paradisul*.

Procesele de distorsiune și criză pe care orașul, devenit preponderent în societățile cu etnologie, le-a scos la iveală l-au transformat, și în ochii administratorilor direct răspunzători, și în aceia ai etnologilor ce se simțeau răspunzători, în obiect de studiu interesant pentru o antropologie practică și de urgență (preponderent materialistă și marxistă).

Etnologia a fost o știință a *celuilalt* de departe, pentru că orice sat era departe de centru și de cultura dominantă. Problema care se punea acum era cea a

VÂRSTE ȘI „PRAGURI” RITUALIZATE ÎN MEDII URBANE

NICOLETA COATU

Extensia câmpului de cercetare în spațiul urbanului actual atestă fațete multiple ale ritualizării realității sociale, a segmentelor de viață privată și publică. Pentru indivizi și grupuri existența este un lanț de dezechilibrări și reechilibrări, de dezintegrări și reintegrări, cu schimbări de status-uri, comportamente, moduri de gândire și de acțiune. Întotdeauna – comentează cu deplină justețe Arnold Van Gennep – există „noi praguri de trecut, pragurile iernii și ale verii, ale anotimpului sau anului, ale lunii sau nopții, pragul nașterii, al adolescenței sau al vârstei adulte; pragul bătrâneții; pragul morții și pragul vieții de dincolo pentru cei care cred în ea”¹. Raporturile sociale nu există fără rituri care să le dea sens și viață, să le actualizeze, să le configureze și reconfigureze permanent.

În *Studiul introductiv* la cartea lui Arnold Van Gennep, *Riturile de trecere* (în traducere românească), impusă în perimetrul etnologic ca un studiu de referință, Nicolae Constantinescu – comentând modelul elaborat de autor între un nivel de generalitate și unul aplicativ al variabilelor de obiectivare culturală – subliniază semnificativ permanența ceremonialurilor de trecere și adecvarea acestora la segmentul existențial: „Cât timp oamenii se nasc, se maturizează, se căsătoresc, fac copii, îmbătrânesc și mor; cât timp oamenii dau examene de intrare în liceu și la facultate, absolvă diferite trepte școlare, se angajează să lucreze, satisfac serviciul militar, se înrolează în diferite organizații sau grupări socio-profesionale, politice, sportive; cât timp celebrează ciclurile naturale, începuturile și sfârșiturile calendaristice; cât timp călătoresc într-o lume divizată, cu granițe pentru unii bine păzite, cu puncte de control și vămi, ei practică sau sunt supuși, cu sau fără știința lor, cu sau fără voința lor, unor *rituri de trecere*. Între elaboratele culturale ale umanității, ceremonialurile de trecere se dovedesc a fi deosebit de persistente”².

Și în mediile orașelor – în plan restrâns, local sau extins, global – aceste praguri și altele sunt marcate prin structuri ceremoniale adecvate conținuturilor de viață și mentalităților specifice urbanității moderne. În acest sens, atrag atenția – într-o selecție minimală – studii recente precum cele ale lui Pierre Bouvier, *Lectură*

¹ Arnold Van Gennep, *Riturile de trecere* (traducere de Lucia Berdan și Nora Vasilescu), Iași, Editura Polirom, 1966, p. 166.

² Nicolae Constantinescu, *Studiul introductiv* la Arnold Van Gennep, *Riturile de trecere*, p. 11.

DINAMICA REPERTORIALĂ A UNEI LOCALITĂȚI DIN ARDEAL: VÂLCELE

MARIANA CIUCIU

Habent sua fata libelli

Cărțile își au soarta lor. Astfel și cartea lui I.G. Bibicescu, *Poezii populare din Transilvania*, care constituie tema analizei noastre, reprezintă, astăzi, o importantă sursă de referință pentru cei interesați să urmărească destinul unei localități, a dinamicii identității sale culturale și a locuitorilor ei, având rolul unui autentic document folcloric.

Vâlcele – comuna cercetată de I.G. Bibicescu

Localitatea Vâlcele, din județul Covasna, cu denumirea ungurească Elopotak, număra aproximativ 7000 de locuitori, în vremea în care I.G. Bibicescu a realizat culegerea sa de texte poetice populare. Situată aproape la jumătatea drumului dintre Brașov, capitala de atunci a comitatului Brașov, și Sân Georgiu (Sepsi Szent Georg), fosta capitală a comitatului Trei-Scaune (Haramszek), Vâlcele a fost vreme îndelungată o stațiune balneară apreciată și vizitată de numeroși români. Pe locul unde se află baia rece, numită Loboga, se afla o fântână de apă dulce făcută de un boier Brâncovean și lângă ea o cruce de marmură albă cu inscripție bilingvă în versuri, cu litere chirilice, săpate de-o parte și cu litere latine, în partea opusă, dar cu ortografie ungurească. Se mai afla și un cadru solar instalat de inginerul Oteteleşanu din Craiova, la vârsta de 69 de ani; cadranul arată ora 12 din zi și are o estetică deosebită¹.

În vremea când Bibicescu a vizitat localitatea, existau în sat două biserici: o biserică romano-catolică și o biserică ortodoxă. Biserica ortodoxă din sat este construită de fostul principe al Serbiei, Miloș Obrenovici, ca recunoștință pentru însănătoșirea sa. Pentru alegerea preotului rural care urma să slujească aici se aplicau mai multe criterii: să fie absolvent al gimnaziului de 8 ani, bacalaureat și să fi urmat 3 ani de curs teologic. Pe lângă salariu, preotul primea porumb de la 100 de familii și „veniturile stolei”, adică 250 de florini pe an. Școala s-a impus ca o instituție-instrument de maghiarizare. În urma efectului legii maghiare din 1879, cuprindea un număr de 70 de elevi, cu vârste între 6 și 15 ani². Învățătorul era plătit

¹ Ioan G. Bibicescu, *Poezii populare din Transilvania*, București, 1893, p. XIX–XXI.

² Vezi statistica prezentată de I. G. Bibicescu, în *op. cit.*, p. 22.

ARTIZANATUL ȚĂRĂNESC ȘI IDENTITATEA ETNICĂ ÎN TREI COMUNITĂȚI SĂTEȘTI DIN BANAT, DOBROGEA ȘI TRANSILVANIA*

MARIN CONSTANTIN

În textul de față, ne propunem să evaluăm raportul dintre artizanat (ca formă de economie și mod de organizare socială) și identitatea etnică (în termeni de apartenență, sistem de valori și reprezentări culturale) din trei regiuni reprezentative pentru pluralitatea etnică în România, și anume Banat, Dobrogea și Transilvania. Ipoteza noastră este că artizanatul oferă prin proprietățile sale simbolice – de ordin tradițional, artistic și național –, reflectate în *materialitatea* artefactelor meșteșugărești, un domeniu relevant pentru înțelegerea atașamentelor și distincțiilor etnice, adeseori descrise ca *primordiale* și *perene*.

Articolul nostru este o contribuție la etnografia și antropologia societăților țărănești din România postsocialistă, de o manieră care îmbină perspectiva economică (în acest caz, artizanatul) cu perspectiva culturală (aici, identitatea etnică). Documentarea de teren a fost făcută în perioada octombrie – noiembrie 2007, în cadrul comunităților sătești de la Corund (secui, județul Harghita), Cobadin (împreună cu Independența și Fântâna Mare – turci și tătari, județul Constanța) și Carașova (croați, județul Caraș-Severin). Patru obiective au fost urmărite, după cum urmează:

- (a) În ce măsură artizanatul participă la geneza și articularea unei identități etnice (ca specializare individuală sau familială, asociere de tip *breslă*, simbolism al artefactelor etc.)?
- (b) Este apartenența etnică un cadru de monospecializare artizanală, iar policalificarea în meșteșuguri corespunde cu situații de conviețuire și schimburi socio-economice interetnice?
- (c) Se poate vorbi de fenomene de reafirmare, reificare sau revitalizare a identității etnice prin intermediul practicii meșteșugărești?
- (d) Ce loc ocupă o anumită specializare meșteșugărească în ansamblul economiei, societății și culturii unui grup etnic (caracterul dominant sau secundar al meșteșugului în economia locală, *câmpul social* de învățare, practică și transmitere a meșteșugului, prezența sau absența aceluși meșteșug în istoria și tradiția grupului respectiv)?

* Articolul de față este un raport de cercetare rezultat dintr-un grant al Academiei Române (Contractul GAR nr. 220/2007). Munca de teren a fost realizată în colaborare cu Cristian Vereș (Muzeul Național al Satului „Dim. Gusti” din București). Observațiile și concluziile acestui text, precum și responsabilitatea asupra celor scrise, aparțin autorului.

SISTEMUL SONOR BAZAT PE INTONAȚIA RELATIVĂ A TREPTELOR, LA ROMÂNI

OVIDIU PAPANĂ

Formele predilecte de exprimare sonoră folosite în muzica din cultura orală românească

Toate culturile orale din perioada ultimelor secole s-au manifestat printr-o formă de exprimare artistică paralelă cu cea de origine cărturărească. Sub aspect muzical, producțiile de acest gen provin din manifestările primitive de cântat și s-au dezvoltat pe parcursul timpului după propriile coordonate estetice. Față de zona vestică a Europei, în spațiul românesc, ca de altfel în majoritatea țărilor estice, cultura orală a avut un impact mult mai important în ansamblul vieții spirituale. Lipsa unor centre culturale urbane puternice, care să pună în umbră, în plan zonal, cultura tradițională a favorizat mult (în cazul românilor) înclinarea balanței „interculturale” înspre impunerea elementului tradițional, în raportul creat între cultura orală și cea scrisă.

Specificitatea unei culturi muzicale zonale de tip oral derivă din modul particular în care este utilizat materialul sonor în cadrul creațiilor artistice. Una dintre caracteristicile importante ale muzicii tradiționale românești este faptul că aceasta acceptă, în mod diferențiat în cadrul repertoriului său, sistemele sonore stabilite în plan teoretic la nivelul culturii scrise europene. Există cazuri când se poate observa o delimitare substanțială față de aceste sisteme sonore, alteleori, acceptarea lor este făcută doar parțial, printr-o formă de compromis muzical, stabilită între două tipuri de culturi cu valori proprii, aparent ireconciliabile. Același lucru este valabil și în privința utilizării sistemelor ritmice în cadrul unor categorii muzicale tradiționale românești, rămase din perioadele culturale timpurii. Avem ca exemplu menținerea sistemului de evaluare ritmică de tip bicron bazat pe două unități valorice de referință, fără de care o mare parte a repertoriului tradițional nu ar putea fi consemnat în mod corect în literatura de specialitate. Existența unor situații de această natură în practica muzicală orală este legată organic de modalitățile diferite de exprimare artistică folosite de-a lungul timpului pe plan interpretativ, în cadrul aceleiași culturi naționale.

Analizând repertoriul muzicii tradiționale românești, se poate observa că limbajul său muzical folosește două forme distincte de exprimare sonoră:

PROMOVAREA CREAȚIEI POPULARE CONTEMPORANE PRIN ASOCIEREA MEȘTERILOR POPULARI

MARCEL LUTIC

Constatăm cu regret absența, în ultimii ani, a unor *dezbatere consistente* și cu urmări serioase asupra problematicii meșteșugurilor tradiționale din România. În fapt, aceasta înseamnă lipsa unui dialog constructiv între meșterii populari și factorii de decizie din muzee, centre ale creației populare, direcții județene pentru cultură și Ministerul Culturii și Cultelor. Simpozionul organizat de Institutul „Brăiloiu” este o excepție fericită de la această regulă tristă. În acest context, nu este de mirare că *meșterii populari sau potențialii meșteri se simt descurajați, uitați, inutili sau chiar frustrați*. Una dintre consecințele nefaste ale acestei lipse de dialog este absența unei strategii mature asupra dezvoltării domeniului meșteșugurilor în următoarele decenii.

Având în vedere cei aproape 10 ani de când sunt în contact nemijlocit cu meșterii populari, în special cu cei din zona Moldovei, socot, cu modestia necesară, că pot evalua, cât de cât obiectiv, situația acestora, și mai ales, în cazul de față, legăturile formate între meșterii de pe cele două maluri ale Prutului. Îndeosebi în anii scurși din 2003 încoace, ani în care am avut onoarea de a fi primul președinte al Asociației Meșterilor Populari din Moldova (AMPM), m-am apropiat mai mult de specificul activității meșterilor populari, ajungând să fiu părtaș la multe dintre activitățile lor, în special a celor derulate în perioada „caldă” a anului (aprilie-octombrie). În atari condiții, sper ca rândurile și ideile care urmează să fie pertinente și utile în vederea îmbunătățirii activității AMPM, implicit a meșterilor populari din Moldova, membri sau viitori membri ai acestei asociații profesionale aparte.

Aflându-se în sfera de cercetare a etnografiei și etnologiei, al căror principal scop este salvarea mărturiilor de cultură și civilizație populară, meșteșugurile, alături de alte domenii ale culturii materiale (ocupații, așezări, locuință, transport), reprezintă totalitatea mijloacelor cu ajutorul cărora omul se adaptează mediului fizico-social, transformându-l și integrându-i o sferă preponderent utilitară. Fără îndoială că pentru lumea de altădată, practicarea unui anumit meșteșug s-a bucurat de o atenție deosebită, meșteșugul fiind privit ca o îndeletnicire derivată din ocupațiile de bază ale satului arhaic românesc, agricultura și creșterea animalelor. Astfel, a vorbi de importanța și impactul pe care meșteșugurile populare l-au avut asupra dezvoltării societății, dar și de locul lor în lumea de azi, ni se pare mai mult decât necesar.

DIN ȘURĂ PE SCENĂ – IPOSTAZE ALE SPECTACULARULUI ÎN MUZICA TARAFULUI TRADIȚIONAL CODRENESC

CONSTANTIN SECARĂ

Rândurile de mai jos constituie o scriere etnomuzicologică mai puțin „canonică”. Nu se situează, însă, nici în afara disciplinei, deoarece înglobează două dintre aspectele fundamentale ale ei: cercetarea de teren și studiul instrumentelor muzicale (organologia). Nu reprezintă nici antropologie culturală, chiar dacă maniera de abordare a temei și concluziile la care am ajuns pot fi circumscrise domeniului. Mai degrabă, ele reprezintă situarea specialistului aflat față în față cu o *stare de fapt* actuală, ca scurt reper în goana noastră dinspre... către...? De la global spre local și de la general spre particular, lumea identității fuzionează cu cea a alterității, torsionându-se și arătându-și o singură suprafață, precum banda lui Möbius.

Îl invit deci pe cititor să zăbovească o clipă și să cugete: ce era **înainte** și ce este acum. Dar, ce înseamnă acest *înainte de...* și cât din afectivitatea noastră contribuie la distorsionarea afectivă a percepției asupra trecutului și prezentului, cu implicații, de asemenea, afective, asupra proiectării viitorului?

Încercând să surprind *ce se întâmplă în prezent*, lansez provocarea spre intuirea unei/unor posibile direcții spre care se îndreaptă mentalul colectiv din zona cererii și ofertei produselor culturale tradiționale. Totodată, am încercat să nu cad în schematismul clișeului unei întrebări stupide care apare cu obstinație în chestionarele (pseudo)sociologice postrevoluționare: „credeți că (țara, societatea, politica, învățământul, cultura, lumea, universul etc.) se îndreaptă spre o direcție bună sau spre una greșită?”. Oricât ar părea de seducător, acesta nu este decât un exercițiu pur intelectual, de condiție modestă. Căci oare cine poate intui viitorul?...

„Danțu’ mare”

Un cunoscut etnomuzicolog francez, Bernard Lortat-Jacob, afirma că tipul muzicii de dans (*danț* în Maramureș, Oaș, Codru și în tot nordul Transilvaniei) se confundă cu *danțul* însuși („muzică, adică *danț*”¹), în contextul ideal în care cele două entități, muzica și *danțul* ar trebui să fie inseparabile.

¹ Jacques Bouët, Bernard Lortat-Jacob, Speranța Rădulescu, *Din răspuțeri. Glasuri și cetere din țara Oașului*, Institutul Cultural Român, București, 2006, trad. Speranța Rădulescu după: Jacques Bouët, Bernard Lortat-Jacob, Speranța Rădulescu, *À tue-tête. Chant et violon au Pays de l’Oach, Roumanie*, Nanterre, Société d’ethnologie, 2002.

LA LILIECI – RECONSTRUCȚIA UNEI LUMI ARHETIPALE

GABRIELA RUSU-PĂSĂRIN

Reconstruire caleidoscopică a lumii satului, Cărțile *La Lilieci* reprezintă epopeea unui univers rural structurat pe moduri de existență arhaică, învăluit în savoarea *zicerii* olteneste și decodabil la cel puțin două nivele de referință: unul al desfășurării diacronice a vieții arhaice, cu decupaje narative despre ceremonialurile existențiale, și un al doilea nivel, al integrării într-un corpus lirico-epic, o panoramare în sincronie a *lumii dintâi*. Marin Sorescu s-a autodefiniț și a rămas consecvent: „sunt un liric cu ieșire la proză”. Lumea satului reconstruită din nuclele narative este o lume văzută în structurile ei existențiale, o lume arhetipală verosimilă și recognoscibilă. Forța de atracție, resorturile empatice, se datorează fluidizării timpului și spațiului, generării sentimentului de *știut* și mai ales confundării intenționate a cuvintelor paronimice familial/familiar. Matricile identitare funcționale la nivelul microgrupului, familia, sunt funcționale și la scara macrogrupului, lumea satului.

Este o asumare a lumii de dincolo de lumea imediată (casa), o identificare a colectivității cu grupul exponențial: neamul. Arborele genealogic devine un axis mundi pentru lumea arhetipală verosimilă datorită actelor de reconfirmare peste timp a datinilor, obiceiurilor, practicilor magice. Granița dintre familial și familiar este încălcată sistematic și programat, asigurându-se un continuu afectiv între prezent și memoria colectivă, între *acum* și *in illo tempore*. *Rânduilele* s-au pierdut din planul praxisului, dar au rămas în memoria colectivă, personajul care le reactualizează verbal nu întâmplător purtând porecla *Târziu*.

Cărțile *La Lilieci* reconfigurează un spațiu ambivalent: geografic și spiritual. Este reconstituirea unui sat real, Bulzești, localitate în nordul județului Dolj, în vecinătatea județelor Vâlcea și Gorj. Spațiul-punte nu face doar liantul între entitățile geografice, cu toponime reale, el are valențe apotropaice, funcționând ca structură pe ideea cercurilor concentrice: satul, ca o întindere cu vecinătăți geografice, o extensie care motivează deseori arborele genealogic al protagoniștilor (o privire în exterior); satul cu casele vecinilor, poduri, fântâni, răscruci, cimitir (o privire pe orizontală, panoramată, o lume *la vedere*); casa cu ograda, interiorul familial cu obiecte investite cu funcție polisemantică (o privire în interior, o introspecție a unei lumi despre care se află doar prin discurs confesiv, o lume protejată și care impune a fi protejată, pentru a fi ferită de alterități).

IPOSTAZE ALE UNEI PERSONALITĂȚI – LACHE GĂZARU

MARIAN LUPAȘCU

În aprilie 1950, Alexandru Amzulescu, un tânăr absolvent de filologie romanică, originar din Oltenia, proaspăt angajat la Institutul de Folclor, mergea pentru prima dată pe teren, într-o culegere¹. Copilăria, petrecută în satul Valea Stanciului – Dolj, îi fusese vrăjită de „cântecele bătrânești” cu haiduci, sau cu voinici care se luptau cu balaurii, cu turcii și cu tot felul de lighioane malefice, de doinele țărănești cu „sughituri”, de cântecele rituale de nuntă și de înmormântare, de jocurile îndrăcite de la hora satului. A pornit pe urmele etnomuzicologilor Constantin Brăiloiu și Ilarion Cocișiu, ale echipelor monografice ale profesorului Dimitrie Gusti, care exploraseră folclorul oltenesc în anii '30. Îl interesa în mod special balada *Ion ăl Mare*, despre care scria deja un studiu pe care îl va publica mai târziu². A mers la Poiana Mare – Dolj, sat unde este localizată acțiunea baladei. De aici a fost îndreptat spre Desa, unde l-a găsit pe lăutarul Petrache Buzgan, atunci în vârstă de 74 de ani. Bătrânul, bolnav și beteag, i-a spus: „Ion ăl Mare ... a trecut pe colo, pe colnicu ăla ... asta a fost. N-avea casă, n-avea bordei. Asta-i lucru de demult”. Buzgan nu mai putea cânta, dar l-a trimis pe cercetător la unul dintre cei doi pe care-i învățase meserie: Mihai Constantin, zis „Lache Găzaru”, cel mai bun lăutar din zonă. Primul contact a fost marcat de neîncredere. Se pregătea colectivizarea, era vremea când satele erau bântuite de stahanoviști puși să iscodească, să răspândească „ciuma roșie”, să pună gospodarii pe listele de chiaburi, să adune „cote” și impozite. Lache, deși tânăr, „era cam surd ... dacă nu-i vorbeai din față ... nu prea te înțelegea”, nu știa carte, nu avea decât o casă, o pereche de cai, o nevastă, trei pogoane de pământ și trei copii. Mai „muncea cu ziua”, era și potcovar, dar ocupația de bază era lăutăria. Inițial, bietul om a crezut că „domnul” îl întreabă de cântece, dar vrea să-l facă să spună de fierărie. Așa că a zis întâi că mai drege câte o căruță și apoi l-a luat pe „nu știu” în brațe. Dezolat, cercetătorul s-a întors la Buzgan și a continuat discuția, fără să știe că Lache îl urmărise și asculta ascuns în umbră. După ce a înțeles despre ce este vorba, s-a

¹ Informațiile provin din Arhiva Institutului de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu” (IEF) și din interviurile realizate cu prof. dr. Alexandru Amzulescu, la 5.02.2008, și cu prof. dr. Sabina Ispas, director al IEF, la 13.02. 2008.

² Alexandru Amzulescu, *Ion ăl Mare. Balada clăcașului răzvrătit*, în „Revista de folclor”, an VIII, nr. 3-4, 1963, p. 11-59.

CREAȚIA POPULARĂ COMICĂ: GENERATORII RÂSULUI

VICTOR CIRIMPEI

Generează/creează râsul folcloric cei care descoperă porniri și alcătuirii nedrepte, bizare, urâte în viața de toate zilele, comunicând amuzant, în limbaj poetic popular, pentru toată lumea, despre aceste realități. La rândul ei, lumea preia comunicarea amuzantă (umoristică, ironică, satirică, așa cum o află, de la caz la caz), o regândește/recreează informațional și artistic, povestind-o mai departe, cu diverse ocazii, în multiple feluri, diferite ca valoare poetică. În urma conlucrării generatorilor acestui fel de râs cu lumea (nenumărați anonimi) iau naștere creații populare comice în sumedenie de variante și versiuni.

Dezvăluitorul ipostazelor comice ale vieții este apreciat în popor cu variate calificative – laudative, echivoce și denigratoare: *deștept, înțelept, învățat, isteț, hâtru, șiret, păcală, pepelea, tândală, haplea, nerod, nătăfleacă, prostămac* etc., după impresia pe care o produc judecata și comportamentul personajului, sub a cărui mască se manifestă acest generator-creator și dezvăluitor al râsului folcloric.

Cei ce au darul de a descoperi, dezvălui și povesti despre situații de râs folcloric sunt bine cunoscuți – sub unul, două sau mai multe nume – întregului popor.

Japonezii, bunăoară, în materie de ilaritate populară îl au, ca personaj principal, preamărit ori persiflat, pe șiretul *Hikoiti*, coreenii – pe *Kim Son Dal*, chinezii – pe *Bao-gun*, cei tibetani – pe *Unchiașul Dénba*, vietnamezii – pe *Preaînvățatul Nguén Kuín*, torádjii (munteni de pe insula indoneziană Sulawesi) – pe *La Dána*; poznașului popoarelor insulare, etnic înrudite, din Micronezia i se zice *Taréti*, celui al malaiezieilor (de pe peninsula Malacca și de pe câteva insule învecinate, dintre Asia și Australia) – *Si-Luncéi* (Burduhosul); khmerii din Cambodgia îl au de om ghiduș pe *Aleú*, indienii-bharátiya – pe *Preaînțeleptul și Istețul Birbál*, *Giúha* e șugubățul iraniienilor; la multe popoare asiatică (azeri, ceceni, darghini, lezghini, persani, tadjici, tătari, turci, unguri, uzbeki ș.a.) provocatorul situațiilor comice e *Nasreddin* (prenume cu diverse forme de pronunțare, ajuns și la români ca *Nastratin*); în paralel cu Mulla Nasreddin, un mehenghi al persanilor este *Talhák*, al tătarilor de pe Volga de Mijloc, pe lângă Hodja Nasretdin, e *Unchiașul Akmalí*, al tătarilor din Crimeea – *Ahmét-Ahái*, al tadjicilor (afară de Nasreddin-efendi) este *Mușfikí*; al kazahilor și kîrgîzior e *Aldár-Kosé*, al turkmenilor – *Keminé*, *Pâl-Púghi* [Nebunaticul Pugh] – la armeni, la osetini – *Sárdón*, la abhazi – *Șardân*, la kurzi – *Cívo*, la evrei – *Gherș/Ghêrșele*, la

„C-UN PICIOR TE-OI LEGĂNA, CU GURA TE-OI DEZMIERDA”.

CÂNTECUL DE LEAGĂN ÎN CONTEMPORANEITATE

ELENA ȘULEA

Materialul din cuprinsul acestei lucrări este unul „prea puțin cunoscut până de curând”¹, după cum preciza etnomuzicologul Ghizela Sulițeanu, în *Cântecul de leagăn*, lucrare editată în 1986. Cu toate că a fost folosit acest argument și atunci, îl putem nota din nou, acum. Este valabil, raportându-ne la dinamica fenomenului și la interesul vădit față de el. Este vorba despre o categorie a folclorului românesc ce se manifestă cu preponderență până la primele 6–8 luni de viață a copilului. Cântecul de leagăn este introdus în grupa *folclorului pentru copii*, realizat și practicat de adulți special pentru cei mici. Ovidiu Bîrlea susține și justifică totodată că „pare mai nimerit a fi orânduit lângă speciile infantile, întrucât el face tranziția spre acestea”². Apartenența la familia *folclorului pentru copii* și-o probează și *cântecele de jucat*, care își fac apariția la doar câteva luni de la naștere, cu un rol important în educația copilului, practicându-se până la vârsta de 2–3 ani. Acest repertoriu *de jucat* oferă mici informații despre universul spațiului locuit. Ambele subcategorii se exprimă utilizând elemente comune din punct de vedere morfologic. Diferența dintre ele este sesizabilă în momentul în care observăm că sunt adaptate unor anumite tipuri de funcționalități, recomandând abordări analitice separate.

Cântecul de leagăn este considerat a fi „printre puținele manifestări muzicale inerente omului”³. Ca expresie, este întâlnit și la celelalte popoare, prezentând „sisteme similare” și „înrudiri tipologice”⁴, identificându-se, deopotrivă, și elemente definitorii pentru fiecare tip de cultură. Ca premisă, pentru a justifica evoluția cântecului de leagăn, este necesară examinarea următoarelor „straturi”, după cum le-a identificat Ghizela Sulițeanu: „I. un strat aparținând timpului general uman; II. un strat aparținând timpului istoric de formare a poporului respectiv; III. un strat ce reprezintă cântecul de leagăn pe deplin cristalizat pe specificitatea folclorică a noului popor”⁵.

¹ Ghizela Sulițeanu, *Cântecul de leagăn*, București, Editura Muzicală, 1986, p. 5.

² Ovidiu Bîrlea, *Folclorul românesc*, vol. II, București, Editura Minerva, 1983, p. 383.

³ Radu Niculescu, *Contribuții la cercetarea problematicii literare a cântecului de leagăn*, „Revista de etnografie și folclor”, tom. 15, nr. 2, 1970, p. 100.

⁴ Ghizela Sulițeanu, *op. cit.*, p. 211.

⁵ *Ibidem*, p. 213.

INTERFERENȚE CULTURALE EVREIEȘTI ÎN MUZICA TRADIȚIONALĂ DE DANS DIN BASARABIA ȘI BUCOVINA

VASILE CHISELIȚĂ

Ori de câte ori cercetăm repertoriul muzicii tradiționale din Moldova (Basarabia) și Bucovina, ne vedem siliți să constatăm faptul că ne aflăm în fața unei stratificări istorice și culturale succesive, în care se regăsește, mai mult sau mai puțin palpabil, amprenta comunicării grupurilor etnice majoritare cu cele ale minorităților naționale. Factor de unitate și coeziune socială, muzica folclorică a canalizat în mod firesc *aportul creator al mai multor comunități culturale aflate în contact istoric*.

Cu rădăcini adânci în tezaurul comun al culturii românești, de care o leagă îndelungata istorie a creativității populare genuine, folclorul muzical din zona Basarabiei și Bucovinei va evidenția, totuși, din ce în ce mai pregnant pe parcursul ultimelor două secole, note și nuanțe identitare particulare, datorate tocmai caracterului său regional intercultural și interetnic. Din acest motiv, identitatea muzicală a comunității majoritare a românilor/moldovenilor nu poate fi înțeleasă în profunzime fără luarea în considerație și a alterității culturale, adică a aportului creator al *celorlalți* parteneri ai dialogului cultural.

În istoriografia sovietică de până la începutul anilor '90 ai sec. XX, aflată sub povara imensă a factorului politic și a ideologiei comuniste totalitare, procesele schimburilor culturale dintre popoare au fost prezentate, cel mai adesea, în mod distorsionat, sub prisma doctrinei internaționalismului „proletar”, aducând astfel mari prejudicii adevărului științific. Cercetarea etnologică, transformată uneori într-un simplu instrument propagandistic, era chemată să fundamenteze ideea „misionarismului cultural” al popoarelor „mari”, de regulă, slave, din cadrul ex-URSS. Rolul cultural al popoarelor „mici” era minimalizat, fiind pus într-un con de umbră, sau, în cel mai bun caz, abordat superficial. Principiul reciprocității schimburilor culturale era substituit, în esență, cu principiul hegemoniei culturale unilaterale, de tip totalitar. Ecourile unei astfel de abordări se resimt încă și în perioada postsovietică. Anumite lucrări despre istoria, tradițiile și obiceiurile comunităților etnoculturale din Republica Moldova continuă, din păcate, să exceleze în abordări exclusiviste, etnocentriste și nondialectice.

SAPTE ANI ÎN ASIA (1913–1920). „EXPERIENȚELE ETNOGRAFICE” ORIENTALE ALE UNUI ȚĂRAN DIN CARPAȚI

LIVIU BORDAȘ

„Tradiționalismului țărănesc îi corespunde o curiozitate extraordinar de multilaterală, chiar pentru lucrările total străine de experiența lui principiară. Neîncrederei față de orice e nou îi corespunde dorința de a afla taina celei noutăți spre a o supune: de unde, un spirit de observație și de critică excepțional de ascuțit, întrecând adesea cu mult pe cele ale omului cult, deprins cu formulele luate de-a gata din cărți”¹.

Această judecată exprimată de Vasile Pârvan în 1919, în lecția de deschidere a cursurilor de istorie antică de la Universitatea din Cluj, ar putea părea sensibilităților de astăzi a fi produsul unor presupoziii de factură naționalistă sau tradiționalistă. Ea era, totuși, rezultatul observării directe a lumii țărănești din care provenea savantul român. Desigur, nu trebuie conchis că trăsătura pe care o individualiza V. Pârvan se regăsea în fiecare reprezentat al acestei lumi. E greu de găsit o metodă, chiar și printre cele mai moderne și sofisticate tehnici din științele sociale, care să poată cuantifica dacă ea corespundea unei majorități sau unei minorități, dacă era o tendință dominantă a țărănimii sau aparținea unei categorii speciale a ei.

Există, fără îndoială, numeroase cazuri care justifică și ilustrează afirmația lui Pârvan, începând chiar cu el însuși. Cam în aceeași perioadă se întorcea în Transilvania un călător ale cărui experiențe în Asia aduceau o confirmare a împletirii tradiționalismului țărănesc cu deschiderea pentru alterități din cele mai exotice.

Călători români în Orientul Îndepărtat au existat încă din Evul Mediu, chiar dacă dovezile care s-au păstrat îi înscriu mai degrabă în registrul rarității și al accidentalului². Relatări ale unor astfel de călătorii au fost și mai rare, iar ele au început să apară într-o perioadă foarte târzie, când accesul la tipar devenise mai democratic. Tocmai în virtutea acestui fapt, cazul unui scriitor țăran de la începutul secolului XX, care nu și-a publicat niciodată impresiile călătoriei sale, merită întreaga atenție a istoriografiei subiectului.

¹ Vasile Pârvan, *Datoria vieții noastre*, în *Scrieri*, ediție de Al. Zub, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981, p. 376–389 (381).

² Ne-am ocupat de acest subiect în articolul *Românii în istoria drumului spre Indii*, în „Convorbiri literare”, Iași, nr. 1, ianuarie 2005, p. 102–109; nr. 2, februarie 2005, p. 97–105.

DINAMICA REPERTORIULUI MUZICAL AL ISTROROMÂNILOR DIN CROAȚIA. DIMENSIUNI ALE CONSERVĂRII ȘI REVALORIZĂRII

MIHAELA NUBERT-CHEȚAN și CRISTINA GAFU

În contextul absenței studiilor etnologice românești asupra comunităților de istroromâni în ultimii 50 de ani și, luând în considerare realitatea dispariției progresive a dialectului (în prezent numărul de vorbitori ai acestui dialect este redus), o echipă de folcloriști ai Institutului de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu” al Academiei Române¹ a realizat un proiect de cercetare fundamentală privind formele și modalitățile de conservare și promovare a mărcilor identitare în cadrul acestor comunități, proiect finanțat de Ministerul Afacerilor Externe, prin implicarea Departamentului Relațiilor pentru Români de Pretutindeni. Obiectivele principale ale proiectului au vizat cercetarea nemijlocită a obiceiurilor, tradițiilor, folclorului literar și muzical în contextul actualelor dinamici socioculturale.

Unul dintre obiectivele fundamentale fixate în proiectul etnologic derulat pe parcursul celor două etape ale culegerii de specialitate (satul Jieăn – 29 septembrie –10 octombrie 2005; Șușnievița, Nosela, Sucodru, Letai, Bărdo, Zancovți, Miheli – 30 octombrie–7 noiembrie 2006) a fost determinarea existenței/nonexistenței unui repertoriu vocal specific care să includă și piese muzicale ce au conservat texte compuse în dialect.

În legătură cu gradul de conservare a cântecelor interpretate în dialect, materialele publicate în urma campaniilor de documentare întreprinse în comunitățile de istroromâni de-a lungul timpului (monografiile folclorice sau lucrări în care produsele de tip folcloric sunt de interes colateral – de exemplu culegerile dialectologice) au reflectat realitatea terenului în mod diferit.

În *O călătorie în satele românești din Istria*², Teodor T. Burada alocă un spațiu important observațiilor privind particularitățile etnomuzicologice ale zonelor cercetate, însă transcrierile muzicale se limitează la repertoriul de nuntă interpretat de lăutari.

¹ Dr. Mihaela Nubert-Chețan, dr. Cristina Gafu, drd. Armand Guță – Jieăn, 2005; dr. Mihaela Nubert-Chețan, dr. Cristina Gafu – Șușnievița, Nosela, Sucodru, Letai, Bărdo, Zancovți, Miheli, 2006.

² Teodor T. Burada, *O călătorie în satele românești din Istria*, Iași, Tipografia Națională, 1896.

VOCABULARUL ÎNRUDIRII LA AROMÂNI

IULIA WISOȘENSKI

În lucrarea de față ne propunem să prezentăm sistemul terminologic de rudenie la aromâni din perspectivă lingvistică, și anume, a clasificării și inventarierii unităților lexicale, și să deschidem, totodată, un câmp de reflecție asupra modului în care denominarea relațiilor de rudenie, în funcție de anumite particularități antropologice și psiholingvistice specifice, participă la determinarea unor mărci de individualizare și de înțelegere a modului de constituire și de funcționare a universului social și cultural aromânesc. Terminologia rudeniei constituie domeniul-cheie, coloana vertebrală, în jurul căreia se organizează cunoașterea instituției familiei înseși și, de asemenea, devine o componentă esențială de investigare și de interpretare a rețelei de rudenie integrate mecanismelor de configurare și de ființare a macrosistemului social. Prin realitățile pe care le descriu, termenii de rudenie nu sunt un simplu nomenclator de cuvinte, ci adevărate „etichete ale relațiilor sociale” ce capătă sens prin raportarea la celelalte unități, în cadrul sistemului, marcând, astfel, diverse poziții (homostatmica și heterostatmica) în structura familiei, locul, raporturile existente și tipurile de relații dintre rude. „Un termen are sens atât prin relația sa cu alți termeni (emici) în același sistem, cât și prin referința sa. Referentul termenului poate fi clasificat în categorii etice fără a violenta autenticitatea conceptelor emice ale membrilor”¹.

Diversitatea terminologiilor de rudenie observate de primii călători, în societățile tribale, începând cu sfârșitul secolului al XIX-lea, a trezit vii și interesante dezbateri, cu precădere în anii '50-'60 ai secolului al XX-lea, cu privire la rolul terminologiei în comprehensiunea modelelor de organizare socială a *celorlalți*, vizibil diferite de propriile universuri parentale occidentale: „unii văd în aceste terminologii efectul regulilor de alianță; alții, un fenomen pur lingvistic”².

Vocabularul înrudirii la aromâni dezvăluie, la un prim nivel de analiză, unitatea genetică cu modelul de denominare al limbii latine, în care înrudirea reflectă tiparul dominat de preponderența tatălui, dar și persistența unor termeni proprii creați și gestionați de dinamica schimbărilor sociale. Descompunând rețeaua de relații la aromâni, găsim elemente lexicale ce reflectă structuri sociale foarte vechi și reminiscențe ale sistemului de înrudire clasificatorie; urmează să analizăm, în continuare, etimologiile termenilor corespunzători pentru fiecare linie

¹ C. Harris, *Relații de rudenie*, București, Editura Du Style, 1998, p. 49.

² Robert Deliège, *O istorie a antropologiei*, București, Editura Cartier, 2007, p. 69.

REFERENȚIALITATE ÎN DISCURSUL IDENTITAR AL LIPOVENILOR DIN DOBROGEA

CRISTINA MIHALĂ

Scurtă incursiune în istoria lipovenilor

Cunoscuți în special sub denumirea de *lipoveni*, staroverii (*staraia* = „veche”; *viera* = „credință”) sau starobreadți (*starobreadcestvo* = „ritul vechi”¹) reprezintă o grupare etnică de origine slavă (rusă și ucraineană)², ale cărei granițe identitare au fost însă delimitate pe criterii de ordin confesional. Deși inițial religia (păstrarea ritului ortodox rusesc vechi) a constituit factorul de sciziune a etniei ruse, ulterior aceasta s-a transformat într-un element de coeziune și o marcă identitară a întregii comunități de lipoveni.

Semnificația termenului „lipovean”

Termenul *lipovean* reprezintă o denumire atribuită credincioșilor de rit vechi (staroveri) de către populațiile cu care aceștia au intrat în contact. Deși există păreri conform cărora termenul este utilizat doar pe teritoriul României³, denumirea de *lipovean* mai este întâlnită sub diverse variante și în Austria și în Rusia⁴. Cât privește etimologia acestui cuvânt, există mai multe teorii⁵. Una dintre cele mai larg acceptate teorii susține că numele de lipoveni ar deriva de la cuvântul rusesc *lipa* („tei”), de care s-ar fi legat principala ocupație a staroverilor. Aceștia erau cunoscuți în special prin obiectele casnice, papucii sau icoanele în stil vechi pe care le confecționau din lemn de tei, procurat din pădurile din jurul mănăstirii

¹ Trebuie făcută o distincție între *ritul vechi* și *stilul vechi*. Primul denumește vechea formă de ritual liturgic practicat în Biserica Rusă Pravoslavnică încă de la creștinarea Rusiei (988) și până la reforma patriarhului Nikon (1654), formă păstrată de staroveri până în prezent. Stilul vechi reprezintă vechiul calendar iulian, în care toate sărbătorile cu dată fixă se află mai târziu cu 13 zile față de cele din noul calendar gregorian. Staroverii (lipovenii ortodocși de credință veche) au păstrat atât ritualul vechi, cât și stilul vechi (ritul vechi implicând, în mod automat, stilul vechi).

² Pentru detalii, a se vedea Filip Ipatiov, *Rușii-lipoveni din România – Studiu de geografie umană*, Presa Universitară Clujeană, 2001.

³ Feodor Chirilă, Andrei Ivanov, Theodor Olteanu, *Probleme de dialectologie – Graiurile rusești lipovenești*, București, Editura Univers, 1993, p. 10.

⁴ Victor Vascenco, *Lipovenii – Studii lingvistice*, București, Editura Academiei Române, 2003 p. 33, 39.

⁵ Filip Ipatiov, *op. cit.*, p. 19.

REPREZENTAREA ALTERITĂȚII: CONTRASTE ȘI LOCURI COMUNE

LAURA IOANA NEGULESCU

Diferențele, ca și asemănările, alcătuiesc imagini dinamice, determină transformări (reacții de atracție, de respingere) la nivel de comunitate, de societate. Întâlnirile accidentale sau succesive și conviețuirea dintre inși ce aparțin sexelor, vârstelor, claselor sociale diferite, etniilor și culturilor diverse, se înscriu într-un parcurs sinuos și dificil de afirmare identitară, de negare a *celuilalt* sau dimpotrivă, de căutare a *celuilalt*, de completare și perfecționare prin reprezentarea alterității, ca model sau ca alternativă (împrumuturi lingvistice, adoptarea soluțiilor tehnice superioare, prelucrarea și adaptarea elementelor și valențelor comune, preluarea sau refuzarea nuanțelor stridente). „Conștiința apartenenței identitare nu se naște din izolare, ci din comunicarea diferențelor în cadrul interacțiunii. Grupurile își elaborează trăsăturile distinctive în confruntarea cu alte grupuri. Specialistul va trebui deci nu să facă inventarul trăsăturilor culturale, ci să analizeze procesele prin care se stabilesc (sau se șterg) frontierele dintre entități colective”¹.

La limita dintre grupurile diferite din punct de vedere etnic, confesional, social, cultural se petrec transferuri multiple și complexe, în etape succesive, începând cu observarea reciprocă, atenția mărită, delimitarea identității și confecționarea imaginii proprii² simultan cu deconstruirea și redimensionarea *celuilalt*³, trecând printr-o fază a medierii, a echilibrării raporturilor de forță (completarea⁴ și

¹ Gilles Ferréol, Guy Jucquois, *Dicționarul alterității și al relațiilor interculturale*, Iași, Editura Polirom, 2005, p. 277.

² Informații de teren, Babadag, TL, 2007, I.S., n. 1932, turc: „Turcii, ce frumoși! Cei mai frumoși au față comercială!!!”, „Abia așteaptă doctorii că mergi cu baclavale [la botez, circumcizia, n.n.]”.

³ Informații de teren, Cezieni, Ot., 2005, C.G., n. 1942, român, Iăutar: „Eu cred că [japonezii, n.n.] sunt cam dependenți ei de femei. Eu așa gândesc. Ei sunt cu munca, ei muncesc și ele stau acasă. Am văzut când veneau de ne pozau. Era cu bărbate-su. Îi da ăla lu' bărbate-su, că toată lumea avea aparate de fotografiat, nu ca la noi, toată lumea, îi da ălui aparatul și ea venea lângă mine, hai să ne pozeze, și p-ormă plecau. Da' el de ce nu venea?"; I.S., n. 1932, turc, Babadag, TL, 2007: „Evreii nu-ți dă bani împrumut, poți să-i tai capu' ”; T.D., 65 ani, român, Cezieni, Ot., 2004: „Englezii mi s-au părut niște oameni foarte ospitalieri, ăștia ai noștri au *spart*... Ei sunt pasivi, pesimiști așa... I-a făcut să fie veseli, i-a distrat, i-a scos din starea lor”.

⁴ Informații de teren, Șercaia, Bv., 2007, I.K., n. 1936, ungar: „Noi ungurii cu ceardașul, sașii cu valul, românii cu hora. O tras una ungurească, una românească, una săsească”.

MACEDOROMÂNII

EMIL ȚIRCORNICU

Documentele istorice și studiile lingvistice atestă că etnogeneza românească s-a desfășurat pe un vast areal, atât la nord, cât și la sud de Dunăre. Romanizarea tracilor s-a produs după cuceririle romane în Balcani: coasta dalmatină (229 î.Hr.), înfrângerea macedonenilor la Cynocephalai (197 î.Hr.), supunerea bessilor din Rodopi (71 î.Hr.), înfrângerea tracilor sud-dunăreni de către împăratul roman Antonius (59 î.Hr.), transformarea Misiei în provincie romană (29 î.Hr.), cucerirea Dobrogei (50 d.Hr.), războaiele dacice (101–102, 105–106 d.Hr.). Stăpânirea romană în Dacia a durat până în anul 271, când a avut loc retragerea administrației în sudul Dunării, în fața înaintării goților. Latinizarea tracilor s-a realizat între sec. al II-lea î.Hr. și al IV-lea d.Hr., prin armată, administrație și biserică. Limba latină a fost recunoscută ca limbă de stat în Imperiul Roman de Răsărit până la venirea împăratului bizantin Phokas (602–610). În paralel a început introducerea limbii grecești de către împărații bizantini (sec. al IV-lea și al V-lea). Argument al faptului că limba străromână era vorbită încă în sec. al VI-lea stă celebrul îndemn adresat de un soldat bizantin către însoțitorii săi, în „limba părintească”, *retorna, retorna, fratre*, în anul 587 (Theophylact Simocattes, *Historia*; informația este repetată de Theophanus Confesor, *torna, torna, fratre*). Evenimentul s-a petrecut la nord de munții Haemus (Balcani), în timpul împăratului Mauricius, la deplasarea armatei care trebuia să facă față invaziei avare.

Ruperea continuității teritoriale, care a implicat izolarea în munți a străromânilor, s-a produs în urma infiltrării slavilor în valea Dunării (sec. al VII-lea și al VIII-lea). O parte a străromânilor din sudul Dunării au ajuns, cu timpul, prin mici deșlocări și infiltrații, în Munții Pindului și în câmpiile Tesaliei, în locuri ocupate tot de populație străromână (este vorba de suprapunerea unor populații dislocate din sud peste un strat de populație de același caracter etnic). După mai multe secole se produce o a doua migrare a străromânilor care au intrat în legătură cu strămoșii aromânilor (se pot observa unele influențe reciproce) și treptat au ajuns în ținutul Meglen (în sec. al X-lea sau al XIII-lea), formând ceea ce numim comunitatea meglenoromânilor sau a vlašilor din Meglen.

George Murnu, Tache Papahagi și Theodor Capidan admit faptul că în Epir, Pind, Macedonia și Albania au fost realizate colonizări romane. „Roma a colonizat tot șirul munților Pind, cu o populație adusă din Italia, populație care trebuia să fie

MODERNIZAREA ÎNREGISTRĂRII FOLCLORULUI MUZICAL – COMISIA PENTRU ARHIVA FONOGRAMICĂ ȘI PUBLICAREA DE FOLCLOR MUZICAL

IOAN OPRÎȘ

În deceniul al III-lea din veacul trecut modernizările de tot felul au cuprins cu evidență și sectoarele culturale. Promotorii lor sunt profesioniștii, specialiștii de cea mai înaltă calificare și la curent cu înnoirile domeniilor lor. România recuperează din mers, cu rezezițiune, înnoind și acceptând noul ca o regulă ce garantează progresul. Ca o țară agricol-industrială, dar cu un ritm tot mai accentuat în dezvoltarea industriilor și urbanistică, țara trebuia să răspundă unor direcții care antrenau profund, modificându-le, structurile tradiționale. Or, consecința acestora în plan cultural – prin modernizare – a fost lucid întrevăzută: pierderea zestrei artistice populare sau pervertirea acesteia.

În planul salvării și, parțial, conservării culturii populare, pe lângă liderii muzeelor și colecțiilor etnografice – care au declanșat o sistematică cercetare de teren – s-au remarcat eforturile implicate de strategia introdusă de Școala gustiană și de promotorii studierii folclorului. Dacă primii au dezvoltat simțitor patrimoniul identificat și salvat prin instituțiile specializate, ceilalți au insistat pe culegerea tezaurului folcloric, sistematizarea și salvarea lui. În acest sens, noile tehnici de înregistrare fonografică au contribuit simțitor la succesul unei inițiative ce va oferi motive de mândrie muzicologilor și folcloriștilor români.

În 1929, la început de an, ministrul Cultelor și Artelor, Alexandru Lapedatu¹, lua act de raportul asupra activității Arhivei fonogramice și despre publicarea de folclor muzical pe anul 1928; Tiberiu Brediceanu era reprezentantul ministerului, numit ca președinte al Comisiunii special însărcinate, alături de G.N. Georgescu-Brezul, ca membru-secretar, și de Sabin Drăgoi, în calitate de membru. Desemnându-l președinte, prin decizia ministerială nr. 5570 din 7 februarie 1929, ministrul i-a încredințat lui T. Brediceanu și rolul de a fixa sumele necesare activităților comisiei care urmau să fie prevăzute la art. 84 din bugetul ministerului². Arhiva fonogramică era bugetată de stat din 1927, în primul an fondurile fiind alocate pentru procurarea aparatului de

¹ Vezi, în detaliu, rolul demnitarului, la Ioan Oprîș, *Alexandru Lapedatu în cultura românească*, București, Editura Științifică, 1996, p. 363.

² Vezi Decizia, în Arhivele Naționale, Arhiva Istorică Centrală, Fond Ministerul Cultelor și Artelor, dosar 79/1930, f. 4.

ARHIVA SONORĂ A INSTITUTULUI DE ETNOGRAFIE ȘI FOLCLOR „C. BRĂILOIU” ȘI PROVOCĂRILE TEHNOLOGIILOR DIGITALE

NICOLAE TEODOREANU

Despre înregistrarea sonoră

Pentru istoria culturii, domeniul muzical (acustic) prezintă, în comparație cu cel plastic, anumite particularități, care țin de caracterul său impalpabil, volatil, fluid, de *imaterialitatea* sa. Astfel se explică faptul că *mărturiile arheologice* directe în domeniul sonor-muzical nu pot fi mai vechi decât de la sfârșitul secolului al XIX-lea. Însă, dacă imaterialitatea sunetului ar fi fost absolută, nu am fi avut nici până astăzi vreo modalitate de fixare a sunetului, așadar nu am fi dispus de secvențe sonore concrete decupate din realitatea faptului sonor.

Geniala idee născută prin anii 1860 în mintea lui Edison, concretizată în anii 1877–1878, a fost aceea de a capta și de a fixa pe un suport material în mișcare (ceara, de exemplu) vibrația fizică (materială) a aerului, corespondentă sunetului. Sinuozitățile complexe ale vibrației unui corp rezonator, transmise prin aer erau *gravate* ca o curbă grafică la început în adâncime, mai târziu pe lateral, curbă care era efectiv desenată în mod *analogic* (asemănător) pe cilindrul de ceară în mișcare. Pentru redare, dispozitivul permitea reconvertirea în sunet a curbelor imprimate în mediul de ceară prin antrenarea în vibrație a unui corp rezonator complex format din ac, membrană, pâlnie.

Această tehnologie, *mecanic-analogică*, a devenit utilizabilă pentru cercetarea muzicală și lingvistică în ultima decadă a secolului al XIX-lea, primele înregistrări fonogramice cu muzica indienilor americani fiind realizate de un anume J. Walter Fewkes în 1890 și publicate de Benjamin Gilman în 1891¹. La noi, această tehnologie a ajuns doar în 1907, fiind utilizată mai întâi de Pompiliu Pârvescu în Dobrogea în acel an², de Béla Bartók începând cu 1908 în Bihor³, de colaboratorii lui Friedwagner în Bucovina tot în acea perioadă⁴, de Dumitru Georgescu-Kiriac, în sud,

¹ Benjamin Ives Gilman, *Zuñi melodies*, în „Journal of American Ethnology and Archaeology”, vol. 1, Boston, 1891.

² Pompiliu Pârvescu, *Hora din Cartal (cu arii notate de C. M. Cordoneanu)*, București, 1908 (Colecția *Din viața poporului român*, culegeri și studii, vol. I).

³ Béla Bartók, *Rumanian Folk Music*, vol. 1, Haga, 1967, p. 1.

⁴ Matthias Friedwagner, *Rumänische Volkslieder aus der Bukowina. Liebeslieder*, Würzburg, 1940, p. XII.

ASPECTE SOCIOCOGNITIVE ALE COMUNITĂȚII VIRTUALE DE ÎNVĂȚARE

OCTAVIA COSTEA

În lucrarea noastră, ne propunem să evidențiem câteva aspecte sociocognitive ale comunității virtuale de învățare, sub aspectul utilizării instrumentelor și a mediului de învățare TIC, sub aspectul autogestiunii, al autoevaluării, precum și al dezvoltării mediilor și al resurselor de învățare prin moodle DidacticaRomana.ise.ro și prin web site-ul http://www.geocities.com/edd_krafteducom_ro/. Demersurile de cercetare folosite constau în metode deliberative și descriptive, metode participative, metode participative on-line, TIC, formare itinerantă, formalizare, modelarea participării. Obstacolele în folosirea TIC pentru scopul educațional sunt de natură psihologică, de natură materială, de natură socioafectivă și ergonomică.

Aspectul instrumental și educațional

Pentru definirea aspectului instrumental și educațional, au fost implicați 49 de profesori cu inițiativa de a integra eficient conținuturi TIC în procesul de învățare organizată și socială, din județele Bihor și Ialomița. Au fost folosite *fișele de autoevaluare* prin care s-a urmărit evidențierea explorării proprii și a conștientizării valorilor adăugate în demersurile didactice. Scalarea evenimentelor TIC este inspirată de literatura consacrată din domeniu¹. Răspunsurile au fost codificate de la 1 la 5, introduse în Microsoft Excel, apoi în softul de evaluare multicriteriată NAIADE. Operațiile preliminare de alcătuire a bazei de date și de formare itinerantă ne-au permis ca, în paralel, să dezvoltăm comunitatea virtuală de învățare, moodle – didacticaromana.ise.ro, pe care o vom prezenta mai jos. Integrarea evenimentelor TIC au fost autoevaluate global, numeric sau denominativ.

¹ G. Bradley and G. Russell, *Computer experience, school support and computer anxieties*, în „Educational Psychology”, 17, 1997. M. Iverson Kathleen, *E-learning Games (Interactive Learning Strategies for Digital Delivery)*. New Jersey, Upper Saddle River, 2005.

SCRISORI DIN CANADA. REPERE IDENTITARE ÎN DOCUMENTE ELECTRONICE

RODICA RALIADE

În ultimii anii a fost pusă intens în discuție sincronizarea metodelor de cercetare etnologică cu schimbările rapide survenite în societate. Ca o adaptare a specialiștilor la realitatea acestei lumi într-o rapidă transformare, aceștia au apelat la tehnica de ultimă oră, inclusiv la documentele cibernetice, care pun în circulație informații legate de patrimoniul cultural al grupurilor și comunităților studiate. În acest fel, se constată că, tot mai des, documentele cibernetice, care introduc în circulație informații etnologice, devin surse de studiu¹.

În privința migrației românești, datele sunt sărace. Într-un moment când zonele de cercetare se extind, atât spațial cât și tematic, lipsa informațiilor pe suport clasic, legate de românii stabiliți peste hotare, poate fi suplinită, uneori, și de documente electronice, catalogate, ca și cele pe suport clasic, în oficiale și neoficiale.

Un document electronic oficial, dedicat migrației românești, este site-ul *Fundației Naționale pentru Românii de Pretutindeni*, creat de autoritățile din România, despre și pentru cei stabiliți peste hotare. În acest site, diaspora românească își descoperă reperatele identitar-istorice, confesionale, demografice, socioprofesionale, mai puțin culturale. Pe lângă acest neajuns, din cauza dinamicii imigrației temporare, lipsesc referirile la acest segment dificil de surprins.

Există posibilitatea ca site-urile, forumurile și blogurile create de specialiștii din țară sau chiar de imigranții care își asumă identitatea culturală românească, să umple golul informațional. Postate spre lectura tuturor celor interesați, acest gen de informații pot intra, la rândul lor, într-o categorie a documentelor popularizate, prin postarea opiniilor, criticilor ș.a.m.d., spre lectura oricărui utilizator de net, care adesea îi invită pe cititori să-și spună părerea despre tema abordată. Prezentând viața imigrantului, site-urile, forumurile au valabilitatea documentelor sociale unde membrii comunităților românești de peste hotare se regăsesc și se recunosc prin preocupările și problemele comune pentru care caută o rezolvare, un sfat.

Studiind migrația românească plecată să muncească peste hotare, am fost pusă în contact cu două situații complet distincte una de alta: românii *pendulatori*,

¹ Spre exemplificare, ne oprim doar la o carte apărută recent semnată de Eleonora Sava, *Explorând un ritual*, Cluj-Napoca, Editura LIMES, 2007.

CARTOGRAFIEREA TEMELOR DE ALIMENTAȚIE POPULARĂ

ALINA IOANA CIOBĂNEL

„E la modă să râzi de această metodă laborioasă [cartografierea etnografică, n.a.], nota Loewie, însă eficacitatea sa profilactică rămâne inegalabilă”¹. Acest citat ar putea răspunde unora dintre îndoielile care au însoțit aparițiile atlaselor etnografice. Cu atât mai mult azi, când majoritatea lucrărilor sunt încă influențate de funcționalism.

Scopul lucrării nu este de a intra într-o dispută referitoare la utilitatea unui atlas, mai ales că folosul unui asemenea demers ar fi mai mult decât discutabil. Dacă o lucrare este semnificativă științific, atunci interesează specialiștii, chiar și pe cei din domeniile conexe unei anumite specialități. Ca urmare, va fi viabilă indiferent de metodologie. Cu atât mai mult în cazul acestui tip de elaborat, cu bătaie temporală foarte extinsă. Oricum, *Atlasul etnografic român* prezintă o mare diversitate de informații, deși a existat o unitate a conceperii inițiale, începând cu anchetarea (instrumente de lucru, formare relativ coerentă a operatorilor de teren) până la finalizarea desenării propriu-zise, omogen prezentată. Discutând de varietate, nu ne referim numai la tematică, cu toate că, fără îndoială, aceasta este foarte complexă. Avem în vedere și apariția de hărți preponderent analitice, care tratează detalii de fenomene, alături de altele care construiesc tipologii, de hărți de etnolingvistică sau de semnalarea prezenței unor fenomene în câteva momente marcate unitar, de referință.

Tocmai această mare complexitate, alături de faptul că am avut șansa să lucrez hărți diferite tematic și metodologic, m-au determinat să abordez subiectul de față. Mă voi referi doar la hărțile întemeiate pe materialul de *alimentație populară*, pentru că mi s-au părut unele dintre cele mai greu de realizat.

Trecerea de la gândirea geografică a hărții, care implică semnalarea unor indici fizici (cum ar fi: longitudinea, latitudinea, înălțimea, lungimea, întinderea etc.), la prezentarea unor entități culturale a fost ceea ce s-a realizat și în primele volume ale AER. În cazul special referitor la alimentație, începând cu chestionarul (de *Ocupații*, unde întrebările referitoare la hrană sunt doar un capitol), nu a existat un sistem care să includă de la început paliere de generalizare a principalelor teme. Poate că unul dintre motive ar fi accentul pus pe materiile prime, care țin mai mult de agrotehnică,

¹ Pierre Bonte, Michel Izard, *Dicționar de etnologie și antropologie*, Iași, [Editura] Polirom, 1999, p. 282.

NĂSCUȚI ÎN '907: GENERAȚIE ȘI DESTIN*

NICOLAE CONSTANTINESCU

Moartea transformă viața în destin
(André Malraux)

Prin hazard sau din voința zeilor, cronologiile înregistrează, între milioanele de oameni născuți în anul 1907, adică acum 100 de ani, alături de câțiva cunoscuți scriitori (Arșavir Acterian, Mihai Beniuc, Dan Botta, Emil Gulian, Mihail Sebastian/Josef M. Hechter/), istorici (Dumitru Berciu, Mihai Berza, Lucian Predescu), lingviști (Vasile Breban, Dimitrie Macrea, Haralambie Mihăescu), actori (Nicky Atanasiu), compozitori (Vasile Vasilache), un „vizionar” (Petrache Lupu)¹ etc., și câteva nume de folcloriști/etnologi români de notorietate, în ordinea venirii pe lume, pe Traian Herseni (18 februarie), Mircea Eliade (9 martie), Petru Iroaie (22 mai), Ion I. Ionică (25 iunie), Dumitru Șandru (8 octombrie), Mihai Pop (18 noiembrie). Alături de aceștia *Lista lui Datcu* mai notează și numele lui Teodor Podariu, Const. Em. Gafițescu, Ion Zamfirescu, Olimpiu I. Barna, Traian Cantemir, Mihail Misici, Mihai Niculăiasa².

În ordine firească, pe de altă parte, întâmplarea venirii pe lume în același an, chiar dacă în zodii diferite, a influențat, poate chiar a determinat, fragmente, frânturi, secvențe ale destinului fiecăruia dintre cei *născuți în '907*: formarea intelectuală în condițiile noi, create de Marea Unire de la 1 Decembrie 1918, traversarea, în anii tinereții și ai începutului maturității, a unei epoci complexe, cu împliniri și convulsii, precedând începutul celui de-al Doilea Război Mondial, războiul, pacea, schimbarea de regim politic în România, lunga perioadă comunistă, unii supraviețuind acesteia și trăind și după 1989.

* Cu mici modificări, comunicarea de față a apărut în vol. *Centenar Mihai Pop. 1907–2007. Studii și evocări*. Ediție îngrijită de Ioana Fruntelată, Adrian Stoicescu, Rodica Zane, Editura Universității din București, 2007, p. 9–18, volum omagial întocmit de Colectivul de Etnologie și Folclor și de Centrul de Cercetări de Etnologie și Folclor de la Facultatea de Litere, Universitatea din București, cu ocazia centenarului nașterii profesorului.

¹ Cf. <http://ro.wikipedia.org>, Categoria *Nașteri în anul 1907*; dintre străini, respectiva pagină de Internet îi reține pe Rosa del Conte, Katharine Hepburn, Frida Kahlo, Alberto Moravia, Laurence Olivier, John Wayne etc. La românii de notorietate se pot adăuga Cella Serghi, Dragoș Vrânceanu și alții.

² Vezi Iordan Datcu, *Dicționarul etnologilor români*. Ediția a III-a, revăzută și mult adăugită, București, Editura Saeculum I. O., 2006, p. 949, și articolele corespunzătoare din volum; doar Mircea Eliade și Mihai Pop figurează în selecția din „Wikipedia”.

TRAIAN HERSENI – ANTROPOLOG

CRISTIANA GLAVCE și GHEORGHITĂ GEANĂ

Remarcabil om de știință, Traian Herseni face parte din generația personalităților formate între cele două războaie mondiale, personalități ce căutau să înțeleagă fenomenele în complexitatea lor și pentru care, în consecință, pluridisciplinaritatea în cercetarea științifică era indispensabilă. Mai întâi student, apoi coleg și colaborator al profesorului Dimitrie Gusti (sub conducerea căruia își dă doctoratul în litere și filozofie în anul 1934), Tr. Herseni contribuie în mod direct la dezvoltarea Școlii sociologice monografice de la București, împărtășindu-i paradigmele și modul de cercetare științifică.

În acest context, ca și maestrul său, Tr. Herseni este preocupat de studiul omului în complexitatea lui bio-psiho-socială, interes care-l conduce spre antropologie. El înțelege importanța antropologiei biologice, însă este fascinat de antropologia socioculturală. De altfel, nu se considera doar sociolog, ci în același timp psiholog și antropolog. Opinia sa era că „științele – toate științele – nu sunt decât căi prin care oamenii se străduiesc să cunoască realitatea cât mai precis cu putință, de aceea ele nu se separă decât pentru a se sprijini reciproc, pentru a obține împreună ceea ce nu pot obține singure... În zilele noastre problema frontierelor dintre științe a pierdut din importanță, esențialul este de a stabili adevărul”. Preocupările și opiniile științifice ale profesorului Herseni, la fel de actuale acum ca și atunci, își au consolidarea într-o perioadă de ferventă dezvoltare a științelor, pe baza abordării, cercetării și interpretării multi- și interdisciplinare a fenomenelor.

Preocupările profesorului Herseni cuprind o arie tematică largă, dificil de separat pe domenii punctuale. Noi încercăm, aici, la această aniversare, să-i aducem omagiul pentru contribuțiile sale în antropologie. Pentru aceasta trebuie înțeleasă perioada în care se formează și începe să lucreze.

După înființarea și consolidarea Asociației Internaționale de Antropologie și definirea antropologiei ca știință – în ultimii ani ai secolului al XIX-lea –, începutul secolului al XX-lea s-a caracterizat printr-o puternică revigorare a cercetării antropologice. Este o perioadă caracterizată prin trecerea de la paleoantropologie la studierea sistematică a populațiilor actuale, stadiu în care granițele dintre antropologie, etnografie, etnologie, sociologie și psihologia socială încep să se întrepătrundă, din dorința înțelegerii cât mai complexe a omului. În întreaga Europă se petrece acest fenomen, oameni iluștri din diverse domenii ale științelor umaniste și exacte fiind preocupați să încerce explicarea omului pluri- și interdisciplinar.

TERMINOLOGIA ETNOLOGICĂ ROMÂNEASCĂ DUPĂ 1989. INFLUENȚA OPEREI LUI MIHAI POP

IOANA-RUXANDRA FRUNTELATĂ

Discutarea sau rediscutarea terminologiei este întotdeauna utilă, în special pentru științele umaniste care au ca obiect cultura – concept dinamic prin natura lui contextuală și procesuală. „Periodic, în științele umaniste sunt înregistrate revizuri ale interpretărilor anterioare, se descifrează sensuri noi; uneori intervin chiar schimbări de adâncime în viziunile acceptate până la un anumit moment de către specialiști. Acestea atrag modificări la nivelul definirii conceptelor și duc la diversificarea tematicii rezervate cercetării ale cărei rezultate se suprapun, asemenea straturilor succesive”¹. Terminologia etnologică este dată și în funcție de curentele de idei în circulație în anumite epoci, dar și de tradițiile academice naționale. De exemplu, etnologia românească are rădăcini filologice și istorice, la care se vor adăuga, în secolul XX, substanțialele contribuții geografice și sociologice.

Anul 1989 este un prag temporal simbolic, dincolo de care discursul etnologic nu mai este cenzurat oficial. Desigur, rămân celelalte forme de cenzură, neimpuse de vreo instituție, dar tiranizându-ne subtil: modele din cercurile profesionale, corectitudinea politică, propria cenzură interioară a fiecăruia, selectându-i acceptările și respingerile, inclusiv la nivel terminologic. Pentru a da doar un exemplu, *folclorul* și familia lui semantică sunt considerate astăzi compromise de către o parte a comunității științifice, pentru că au participat la construcția ideii de națiune, cu toate consecințele decurse dintr-o asemenea întreprindere: politizare, artificializare, uniformizare etc. Cu toate acestea, folclorul face parte din cultura contemporană, fiind un concept a cărui circulație justifică interesul nostru profesional și încercarea de a-i înțelege și interpreta câmpul semantic actual.

Discuția pe care o propun nu epuizează bibliografia de specialitate de după 1989. Am realizat doar o listă de autori, pe un criteriu obiectiv (am avut la îndemână cărțile) și unui destul de subiectiv (consider că acești autori au *voci* proprii în raport cu teoria etnologică și că au o poziție personală față de conceptele introduse de Mihai Pop în etnologia românească). Opera lui Mihai Pop constituie un reper proeminent pentru orice travaliu conceptual ulterior deoarece, deși nu a

¹ Sabina Ispas, *Cultură orală și informație transculturală*, București, Editura Academiei Române, 2003, p. 13.

CONTRIBUȚIA LUI MIRCEA ELIADE LA DEZVOLTAREA UNOR STUDII DE MITOLOGIE POPULARĂ ROMÂNEASCĂ

MIHAI ALEXANDRU CANCIOVICI

Etnologii moderni trebuie să-și raporteze studiile la repere și modele din cercetarea unor fapte de cultură orală. Pentru a pătrunde cu rafinament în lumea fabuloasă și fascinantă a sistemului mitologiei populare trebuie pornit, fără îndoială, de la demersurile rămase antologice ale scriitorului și marelui om de cultură care a fost Mircea Eliade.

Avem datoria să-l recitim, astăzi, pe M. Eliade cu discernământ și spirit critic, dar și cu acel respect pe care-l datorăm acestui important antropolog cultural, etnolog și istoric al religiilor.

M. Eliade, posesor al unei solide culturi, un erudit demn de toată admirația, printr-o serioasă cunoaștere a unei bibliografii a momentului respectiv, dar și printr-o aprofundarea deosebită a acesteia, prin înțelegerea subtilă a mentalităților omului societăților tradiționale, se apleacă cu rigoare asupra unor cercetări de mitologie și antropologie culturală. Studiile sale sunt încercări valoroase de a defini anumite concepte absolut indispensabile pentru înțelegerea mentalității omului arhaic, cum ar fi cele despre sacru și profan, timp și spațiu, din această perspectivă, morfologia și funcția miturilor, structura simbolurilor, arhetipurile culturale, mitul cosmogonic ca simbol arhetipal, religiozitate cosmică etc.

Lectura lucrărilor sale rămase de referință într-o bibliografie esențială a unui etnolog modern ne familiarizează cu aceste concepte, ni le clarifică, ne invită, cu siguranță, la o dezbatere incitantă de idei, constituind, în cele din urmă, o mare provocare spre o meditație adânc reflexivă.

Stabilit la Paris în 1945, unde a predat un curs de istoria religiilor, el a plecat apoi în America unde a înființat, în 1985, catedra *M. Eliade* a Universității din Chicago.

Paleta diversă a preocupărilor sale științifice l-a determinat să se miște cu dezinvoltură și ușurință în studierea unor culturi de tip arhaic, să abordeze fenomene specifice și încă necunoscute ale lumii orientale, anume în lucrări precum: *Alchimia asiatică* (1935), *Yoga. Essai sur les origines de la mystique indienne* (1936), *Cosmologie și alchimie babiloniană* (1939), *Le chamanisme et les techniques archaïques de l'extase* (1951).

În același timp, M. Eliade se impune, prin al său *Tratat de istorie a religiilor* (1949), ca un important cunoscător al istoriei culturilor religioase și mentalității sacrale a comunităților de tip arhaic. Încercând să pătrundă în acest univers, el s-a

MIRCEA ELIADE – FOLCLORIST COMPARATIST

ION T. ALEXANDRU

Centenarul nașterii lui Mircea Eliade ne oferă prilejul de a reveni asupra acelei laturi a activității sale științifice care stă, indubitabil, sub semnul folcloristicii și mitologiei comparate românești, în ceea ce are ea mai valoros, ceea ce inițial am reliefat în contextul capitolului despre *Comparatism* (secțiunea *Școli, orientări, tendințe*) din cadrul volumului întâi al sintezei de *Etnologie românească. Folcloristică și etnomuzicologie*¹.

Chiar dacă M. Eliade nu poate fi considerat folclorist în sensul curent al cuvântului, studiile sale referitoare la istoria și, mai ales, preistoria religiilor – abordând și miturile fundamentale ale culturii populare spirituale românești – au reușit să deschidă noi perspective, foarte utile și în exegeza substanței semantice profunde a folclorului. Ca atare, concluzia metodologică a cercetărilor de bază eliadești ce se impune este aceea că nu trebuie evitate legendele și credințele populare, practicile magice etc. „ca năluciri ale duhului primitiv”, ci investigate cu discernământ critic, în tentativa de a le identifica sensurile tot mai adânci. Ideea a fost preluată ulterior de atâția alți cercetători ai fenomenelor populare spirituale românești și nu numai. S-a remarcat faptul că, în general, lucrările eliadești de istorie a religiilor ilustrează convingător „câtă lumină poate veni de la acest domeniu pentru sondarea concepțiilor populare, mai cu seamă a celor oglindite în folclorul arhaic ce însoțește, de obicei, unele practice rituale”².

Tocmai pe acest linie se înscriu și contribuțiile valoroase ale marelui istoric român al religiilor la evoluția folcloristicii noastre, inclusiv a celei comparate. În acest sens, comunicarea noastră se bizuie, în argumentația sa, în primul rând pe studiul *Comentarii la legenda Meșterului Manole*³ (al cărei mare merit este de a fi pus semnul egalității între valoarea literar-artistică, estetică, și cea a mitului, încorporate în varianta românească) și, îndeosebi, pe o lucrare sintetică de maturitate, deopotrivă de istorie a religiilor, mitologie și folcloristică, apreciată pe drept cuvânt a fi „cea mai importantă pentru folcloristica română din bibliografia

¹ *Etnologie românească. Folcloristică și etnomuzicologie*, București, Editura Academiei Române, 2006.

² Ovidiu Bîrlea, *Istoria folcloristicii românești*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1974, p. 541.

³ Mircea Eliade, *Comentarii la legenda Meșterului Manole*, București, Editura Publicom, 1943.

„PE AICI NU SE TRECE!” – UBICUITATEA GENERALULUI AVERESCU. ESEU ISTORICO-LITERAR DESPRE LUPTELE DIN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

RADU TOADER

Anul acesta se împlinesc 90 de ani de la luptele armatelor române de la Mărăști, Mărășești și Oituz. Izbucnit în iulie 1914, în urma atentatului de la Sarajevo, Primul Război Mondial nu a ocolit nici țara noastră. Existau solicitări și oferte din partea ambelor blocuri militare pentru intrarea României în război. Conducătorii noștri din acea vreme trebuia să aleagă varianta cea mai bună: de partea Centralilor și împotriva Rusiei (cea ce ar fi presupus redobândirea Basarabiei), de partea Antantei (cu perspectiva recăpătării teritoriilor românești din Austro-Ungaria) sau, pur și simplu, neutralitate până la sfârșitul războiului, cu rezultate incerte și iluzorii¹.

După doi ani de „neutralitate armată” (iulie 1914 – august 1916), România – deși legată prin înțelegeri de Puterile Centrale – a ales să lupte de partea Antantei². Satisfacerea revendicărilor teritoriale era asigurată de tratatele semnate și existau promisiuni privitoare la sincronizarea acțiunilor armatelor române cu cele aliatale, precum și legate de aprovizionarea cu echipamente și muniții³. Trupele nu erau prea bine pregătite tehnic, logistic și sub aspectul instruirii, în schimb entuziasmul era uriaș. În acest scop erau organizate patru armate: Armata I, comandată de generalul Culcer, Armata a II-a, condusă de generalul Averescu, Armata a IV-a, a generalului Presan pe frontul din Nord (cu 80% din efective, urmărind toată linia Carpaților, de lângă Banat până spre Bucovina), iar Armata a III-a, comandată de generalul Mihail Aslan, în Sud, pentru a preveni un atac dinspre Bulgaria.

Începuturile Campaniei din 1916 au fost promițătoare: ofensivă puternică pe tot frontul de pe crestele Carpaților. Părea că armatele noastre sunt de neoprit.

În vreme ce forțele române din Nord erau angajate în ofensivă, în Transilvania, cele de pe frontul de Sud, conduse inadecvat și sprijinite insuficient, sunt atacate și înfrânte. Era ceea ce presa vremii a numit „dezastrul de la Turcuiaia” (septembrie 1916). În acel moment dificil pentru români s-a încercat, în

¹ Mircea Mușat și Ion Ardeleanu, *De la statul geto-dac la Marea Unire*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, p. 432.

² *Ibidem*, p. 434, 439.

³ Keith Hitchins, *România 1866–1947*, București, Editura Humanitas, 1998, ediția a II-a, p. 262.

ABSTRACTS/RÉSUMÉS

L'ORDURE D'OR

NICOLAE PANEA

Représentation de la saleté par excellence, la plateforme d'ordure est douée d'une riche symbolique dans le contexte du processus social et psychique de rapprochement de l'espace, de conquête et de marquage de celui-ci, de sorte que l'individu puisse se sentir en sécurité et qu'il puisse recevoir des repères cognitifs. Paradoxalement, un lieu, apparemment sans valeur, devient essentiel dans le processus d'initiation juvénile en contexte urbain.

ÂGES ET „SEUILS” RITUALISÉS DANS LES ESPACES URBAINES

NICOLETA COATU

Les recherches scientifiques – roumaines et, plus largement, européennes – sur l'urbanité attestent la diversité des rites (spécialement profanes) de la réalité sociale, dans la vie privée et publique. Abordant sélectivement une certaine structure sociale: l'enseignement, on peut observer que les étapes spécifiques déterminées dans le code officiel sont marquées aussi dans un code culturel, par des modèles rituels qui signifient *entrées-passages-sorties*, centrées sur des symboles relevant: *le commencement, le premier, le nouveau, le seuil, la fin*.

PEASANT CRAFTARTS AND ETHNICAL IDENTITY IN THREE RURAL COMMUNITIES FROM BANAT, DOBROGEA AND TRANSYLVANIA

MARIN CONSTANTIN

The article is a research report concerning the relationship between artisanship and ethnicity in three ethnographic locations in Romania today, among peasants of

Hungarian, Turkish, and Croatian ethnic identity. Crafts are described as expressing one's ethnicity through the material and symbolical means of artefacts. However, the artisans' attachments to their own ethnic groups appear as considerably varying in accordance with factors like the effectiveness of craft specialisation, the market openness of crafts, the cases of multicultural cohabitation, and the modernisation of rural life.

THE SONOROUS SYSTEM BASED ON THE RELATIVE INTONATION OF STEPS AT ROMANIAN PEOPLE

OVIDIU PAPANĂ

The studies show the evolution of the sonorous system in the oral culture. With the help of the old traditional instruments and the oral old songs it is done a reconstitution of the way of the musical practice along the time. The manufactured traditional instruments are the only proofs of the period of time they were built in.

FROM SHED TO STAGE. ASPECTS OF PUBLIC PERFORMANCE IN THE MUSIC OF THE TRADITIONAL ENSEMBLE FROM CODRU COUNTY

CONSTANTIN SECARĂ

The geographic region known as Ținutul Codrului (literally, the Land of the Forest) represents an area in the north-west of Romania, between the rivers Someș and Barcău in the north and south respectively, and between the regions of Sălaj and Carei in the east and, respectively, west. Both geographically and culturally, the region of Codru contains two distinct altitudinal steps: the Codru mountain in the east and the Codru plain in the west. Although small in size, the region has a distinct identity which is the result of poignant cultural and ethnic interferences (Romanian, Hungarian, Gypsy, German and Slovak ones).

This article is a case study that focuses on the positive attitude of patrimonial preservation of Dumitru Iederan of Carei. A violinist, traditional musical instruments builder and dedicated teacher, this musician has devoted his life to maintaining the instrumental dance music from the region of Codru alive and unaltered. In this context, the article underscores the unique character of a music that has a princely austerity about it, as well as an unequalled beauty of expression.

The transfer of meaning of the public performance from that of accompanying local dances to the of performing the music by itself has occurred in time, due to both the increasing lack on interest in village dances and the intervention of the official folklore activists, directing the performers' attention to an esthetic attitude toward their music. Thus music became an art object in itself, benefiting from the stylistical changes inherent in the process of its change of status.

The conclusions of the article point out these aspects and emphasise the transformation of the social and professional status of the public performer today: from the barn to the stage, a small step for musician, a huge leap for the music!

**“ON MY LEG I'D SWING YOU, WITH MY VOICE I'D CARESS YOU”.
ROMANIAN LULLABY NOWADAYS**

ELENA ȘULEA

At the basis of the article are terms and visions suggested by the ethnomusicology professor Ghizela Sulițeanu, in her paper *Cântecul de leagăn* (“The lullaby”) – reference material for this category of Romanian musical folklore. Tracking the essence of this paper there are treated subjects such as: etymology, versification, rhythm, melody and form. With the help of a last minute transcription (a lullaby recorded in 2007, played by Valeria Virag, a 76 years old lady from Dămuc village in Neamț area) we have realized a portrait of the lullaby song. During this process we have discovered the significant influence of other categories of Romanian folklore as well as the cause of a substantial diminishing in the repertoire of lullaby.

**LA DYNAMIQUE DU RÉPERTOIRE MUSICAL
DES ISTRO-ROUMAINS DE CROATIE. LES DIMENSIONS
DE LA CONSERVATION ET DE LA RÉVALORISATION**

MIHAELA NUBERT-CHEȚAN, CRISTINA GAFU

Dans le contexte de l'absence des études ethnologiques roumaines sur les communautés des Istro-Roumains à travers les dernières 50 années et tenant compte de la réalité de la disparition progressive du dialecte (à présent le numéro des parlants de ce dialecte est réduit), les chercheurs de l'Institut d'Ethnographie et Folklore „Constantin Brăiloiu” de l'Académie Roumaine ont réalisé un projet de recherche fondamentale concernant les formes et les modalités de conservation et

de développement des marques identitaires dans le cadre de ces communautés, projet financé par le Ministère des Affaires Étrangères grâce à l'implication du Département des Relations pour les Roumains établis à l'étranger. Les objectifs principaux du projet ont visé la recherche immédiate des coutumes, des traditions et du folklore littéraire et musical dans le contexte des actuelles dynamiques socio-culturelles. L'un des objectifs fondamentaux réalisés par le projet ethnologique déroulé à travers deux étapes du recueil de spécialité (le village Jieăn – 29 septembre – 10 octobre 2005; Şuşnieviţa, Nosela, Sucodru, Letai, Bărdo, Zancovţi, Miheli – 30 octobre – 7 novembre 2006) a été la détermination de l'existence / la non-existence d'un répertoire vocal spécifique qui inclut des pièces musicales qui ont gardé des textes en dialecte. À présent le fond actif garde encore un nombre réduit de chansons non occasionnelles interprétées dans le dialecte Istro-Roumains, celles-ci constituant un registre semnificatif du point de vue de l'affirmation, grâce aux éléments d'identification et d'identité, du groupe de Jieăn par rapport aux autres groupes de chanteurs – *Rano astăz merg così, Când am tire io-nrebat, Mers am ocia şi colea, Ala fina feata, Oi, iepure nu juca*. Les chansons en dialecte, ayant le nom de *bugarenje*, sont considérées des réminiscences d'un vieux style d'interprétation vocale. Les mélodies mettent en évidence une structure sonore de type modal, composées par 5 sons, du rythme isochronique et une forme fixe de type: strophes. Chantées à présent seulement par des hommes, les mélodies mettent en évidence un style propre d'interprétation dans le groupe: le début des pièces musicales est soutenu par la première voix, qui interprète le premier vers du texte, une ligne mélodique ascendante. Puis, auprès de la première voix s'ajoute la deuxième reprenant le premier vers. L'arche mélodique est descendante, sans des sauts mélodiques plus grands que la tierce, l'interprétation sur deux voix réalisant un contrepoint qui contoure deux mélodies parallèles. Une caractéristique du répertoire musical traditionnel est l'existence d'un seul type musical utilisé pour tous les textes. Complémentaire, il faut souligner l'aspect essentiel de la réévaluation (reconstituer, revitaliser) du répertoire traditionnel comme source de conservation et de manifestation de l'identitaire ethnique.

ROMANIAN VOCABULARY KINSHIP

IULIA WISOŞENŞCHI

The aim of this paper is to describe the Aromanian terminological system from the linguistic point of view, more over, to classify and determine the lexical elements of the system, in a way of understanding the means of denominating each Aromanian relative term of the language. Beside its anthropological and psycholinguistical features, it reveals in the depth, the social system of organisation of Aromanian community with its mechanisms of function and adjustment.

RÉFÉRENTIALITÉ DANS LE DISCOURS IDENTITAIRE DES LIPOVÈNES

CRISTINA MIHALĂ

Cet étude se base sur l'analyse des discours identitaires des provenants de plusieurs types de communautés, différentes sous l'aspect de la structure ethnique et confessionnelle, communautés enquêtées dans le cadre du projet DOBROCULT, coordonné par Monsieur Ion Ghinoiu. (Il s'agit de village de Ghindărești, le département de Constanța, le village de Chilia Veche, le département de Tulcea, le village de Gorgova, le département de Tulcea, et le village de Mahmudia, le département de Tulcea.) Cet œuvre, le résultat des observations faites conformément aux enquêtes de terrain dans les communautés Lipovènes rappelées, tâche de répondre à une question: *en quelle mesure l'identité de la population majoritaire ou l'identité des minorités situées dans la proximité influencent l'identité d'une communauté minoritaire et quelle est la manière de réflexion de cet influence, dans la forme d'une comparaison ou référentialité, dans le discours identitaire que construisent cette minorité?* Les communautés des lipovans enquêtées représentent un cas spécifique de changement identitaire. Cette transformation vise, d'une part, le rapport *discours identitaire officiel imposé /vs./ discours identitaire informel*, d'autre part le rapport *majorité /vs./ minorité*. Ce qui reste comme élément constant de délimitation identitaire dans le cas des Lipovènes enquêtés sont les différents paliers et segments de la tradition. Ces éléments, au-delà du chargement de la signification ethnographique, se constitue, d'une part, comme des filtres, d'autre part comme des ressources identitaires. Au-delà des instances qu'imposent un discours officiel – présentes ou absentes dans l'intérieur de la communauté – la délimitation et la construction de l'identité des Lipovènes se réalisent par référentialité – correspondance tout particulièrement à la majorité – fait qui détermine l'existence et la persistance des Lipovènes comme groupe identitaire spécifique.

LA REPRÉSENTATION DE L'ALTERITÉ. CONTRASTES ET LIEUS COMMUNS

LAURA-IOANA NEGULESCU

Les différences, comme les similitudes, constituent des images différentes, déterminent des transformations (réactions d'attraction ou de refus) au niveau de la communauté, de la société. Cet œuvre valorise une série de recherches de terrain, dont l'image de l'Autre a été abordée comme thème principale ou complémentaire

aux autres thèmes. Dans le cadre d'une communauté traditionnelle, dont la norme fonctionne comme un système d'ordre et de compréhension du monde, les rencontres accidentelles ou successives et la cohabitation avec l'Autre engendrent un vrai imaginaire de l'Étranger. Dans le mental populaire, la représentation de l'Étranger connaît des valences multiples: celui situé en dehors de l'espace habité et possédé par connaissance (le inconnu doit être évité, même s'il est séduisant, on ne fait pas des alliances); celui de l'intérieur du village, mais avec une autre ethnie ou une autre confession, un voisin éloigné; l'intrus, l'ennemi qu'envahit (en temps de guerre ou dans un contexte politique et idéologique défavorable) et l'étranger éloigné, représentation composée conformément aux narrations personnelles sur les voyages, sur l'expérience du stage militaire ou sur le travail dans la région ou dans l'étranger. Le jeu des contrastes ou des synonymies permette tant l'adoption des discours contradictoires que la fixation des règles cohérentes et il a comme résultat final des emblèmes qui fonctionnent comme des sentences.

THE MACEDO-ROMANIANS

EMIL ȚÎRCOMNICU

Although in the 12th century they managed, before their brothers on the left bank of the Danube, to set up countries (*vlahii*), the arrival of the Turks blocked the national development. Their commercial ability led to the development of some important commercial and cultural centers in their native cities – the famous Moscopole. The extension of the commercial exchanges, the local ethnical rivalries, the decline of the Ottoman Empire and the appearance of the claimants for the Balkan inheritance – Russia and Austria – caused the disappearance of these commercial centers and the dispersal of the Aromanians in the 18th–19th centuries. Contacting the economic channels, they settled down in those places which fitted their commercial interests. But their role in history did not end. The emigrants from Moscopole who met the Romanians in Transylvania, became part of the Romanian ethnical consciousness (the Gojdu family, the Mocsony family, the Grabovszky family are only a few examples). In one the most difficult periods for the Romanians in Transylvania, an Aromanian from Moscopole – Andrei Șaguna – assumed the responsibility of the struggle for the national Orthodox church in Transylvania.

At the end of the 18th century and the beginning of the 19th century the first written works of the Aromanian scholars appeared, some of them in the Aromanian dialect. The failure of the 1848 Revolution caused the emigration of the Romanian revolutionists to European Turkey where they met the Macedo-Romanians. Their return and their employment in different ministries facilitated the first actions for the Romanian minorities in Greece and European Turkey (the Romanian political

elite was very active in supporting the Aromanian cultural nationalism – Mihail Kogălniceanu, Take Ionescu, V.A. Urechia, Dimitrie Bolintineanu, the bishop Calinic, Christian Tell, Ion Ionescu de la Brad, etc.). The Romanian ruler Alexandru Ioan Cuza had the main role in launching the cultural offensive in the Balkan area. He agreed with setting up of the first Aromanian school (in 1864), with secularizing the properties of the monasteries in Romania and with the law which allowed the ruler to appoint bishops and metropolitans. The history of Al. Ioan Cuza's reign should be reconsidered from the perspective of the history of the Romanians at the South of the Danube. From the same point of view, Tudor Vladimirescu's sacrifice is a symbol for the difference between the national struggle of the Romanians and the international one (pan-Hellenic) of the Hetaeria. The second moment of conflict between pan-Hellenism and the Romanian spirit appears in the areas inhabited by the Macedo-Romanians. The Greeks tried to deprive them of their nationality using the language and the church and, when they did not succeed, the weapons. In this cultural and political struggle an Aromanian elite was highlighted: archimandrite Averchie, Apostol Mărgărit, Dimitrie Cazacovici, Dimitrie Atanasescu and all those primary school teachers who carried on the national struggle in the Balkan Macedo-Romanian villages.

The first Romanian school is founded in 1864, in Târnova, in Macedonia. This is the moment when the pan-Hellenist persecution against the Aromanian villages starts. The Aromanians defended themselves, fighting against the Greek armies which tried to exterminate them. The students of the Aromanian school came to Romania and substantially contributed to the study of Balkan languages and customs. Among them we should mention Ioan Caragiani, Pericle Papahagi, Tache Papahagi, Theodor Capidan, Valeriu Papahagi, Sterie Diamandi, Petre Vulcan, Ștefan Mihăileanu, etc.

SOCIO-COGNITIVE ASPECTS OF VIRTUAL LEARNING COMMUNITY

OCTAVIA COSTEA

In our work, we identify some socio-cognitive aspects of learning virtual community, seen like instruments and E-learning supports, like a self-management and self-assessment process, as well as like a development approach of learning resources and supports, i.e., moodle [DidacticaRomana.ise.ro](http://www.geocities.com/edd_krafteducom_ro/), web site-ul http://www.geocities.com/edd_krafteducom_ro/. Research approaches consist in deliberative and descriptive methods, in participative and online methods, in itinerary training, in formalising and modeling of participation.

In the first chapter *Instrumental and educational aspects*, our conclusion is related to the necessity to synchronise the teacher control with the student's

autonomy, to the possibility to create didactic situations for the discovering and exploring all information and documentation resources.

In the second chapter, *Tutorial training aspects* through moodle, i.e., <http://didacticaromana.ise.ro>, we propose any possibilities to have a multi-perspective, interactive and in succession professional dialogue, in time and in space, between persons and / or groups.

In the third chapter, *Modeling aspects through web-site and e-mail*, we expect the specific social behaviours, identified in implicit ways, or transferred as the self-representations (having a large motivation potential), or representations expressed in public spaces, with a great potential of responsibility – i.e. seminars, debates, e-mails, web-site, etc.

LETTERS FROM CANADA.

MARKS OF IDENTITY IN ELECTRONIC DOCUMENTS

RODICA RALIADÉ

Our approach aims to find aspects of the way how Romanians in Canada continue to express themselves, perpetuating the specific character of the Romanian culture.

The specific character of the Canadian geography (the long distances which separate the Romanian communities), climate (the difficulty of keeping the contact with each other during the whole year), technology (the improvement of communication) have lead the researcher to creating two distinct types of information, according to its source:

- information and stories obtained directly;
- interceded information and stories (second grade stories) gathered from the internet.

The internet stories of e-mails and discussions contribute to the discovery of the meaning and symbolism involved in the life of Canadian immigrants, being the echo of a double national and civic affiliation sentiment. Beyond the personal fidelities, reserved for the culture of the origin group, there are also proposed values which are common to all those who chose the Canadian citizenship.

TRAIAN HERSENI AS ANTHROPOLOGIST

CRISTIANA GLAVCE and GHEORGHİȚĂ GEANĂ

An outstanding scientist, Traian Herseni belongs to the generation of Romanian intellectual figures of the inter-war period, a generation who aspired to a

complex understanding of phenomena and, consequently, practised pluridisciplinarity as a necessary method. This method was currently promoted by the so-called "Monographic School of Bucharest", a large sociological movement of international prestige, led by Professor Dimitrie Gusti. Traian Herseni studied sociology and, in 1934, he obtained his doctor's degree under supervision of Professor Gusti, whose close colleague and collaborator became consequently. In that context, Traian Herseni was interested in the study of human being as a bio-psycho-social complex and just this interest oriented him towards anthropology. As relevant for Herseni's contributions to cultural anthropology two of his books are presented: *Forme străvechi de cultură poporană românească. Studiu de paleoetnografie a cetelor de feciori din Țara Oltului* [Ancient Forms of Romanian Folk Culture. A Paleoethnographic Study on the Bands of Young Men of the Olt Land] (1977) and *Literatură și civilizație. Încercare de antropologie literară* [Literature and Civilization. An Essay in Literary Anthropology] (1973).

LA CONTRIBUTION DE MIRCEA ELIADE AU DÉVELOPPEMENT DES ÉTUDES DE MYTHOLOGIE POPULAIRE ROUMAINE

MIHAI ALEXANDRU CANCIOVICI

L'auteur envisage les préoccupations de mythologie populaire du grand écrivain roumain reconnu dans tout le monde ethnologique comme un initiateur des études des mythes.

On passe en revue ses grandes exégèses mythologiques, comme *Le Sacré et le Profane* (1965), *Naissances mystiques* (1959), *Aspects du mythe* (1963), *De Zamolxis à Genghis-Khan* (1970).

Eliade a entendu avec finesse le profond sens du mythe, du sacré, les dimensions sacrées du temps et de l'espace.

Comme un historien des religions, il a pénétré dans la conscience de l'homme archaïque qui vit pleinement une expérience sacrée.

Eliade fait une analyse structurelle profonde de la fonction des mythes et, dans le même temps, il dissocie des diverses formes et types des mythes: celles cosmogoniques, comme le mythe exemplaire, les mythes de renouveau, les mythes d'initiation et de construction.

Dans la même manière, le grand écrivain fait une analyse structurelle des symboles mythologiques et des hierophanies.

Ses recherches mythologiques répondent à son intérêt pour le folklore roumain et le matériel connu à la date respective.

Il s'impose comme un chercheur moderne de la mythologie et des mythes, comme un anthropologue et historien des religions et des cultures traditionnelles.

THE OMNIPRESENCE OF GENERAL AVERESCU

RADU TOADER

Alexandru Averescu (1859–1938) was an outstanding general of the Romanian Army in the World War One. The king Ferdinand trusted him much and sent him everywhere it was a major crisis or danger for our troops in the war. The worst battles on the Romanian fronts were Mărășești, Mărăști and Oituz (the summer of 1917). Romanian troops tried and succeeded to stop German and Austrian troops at Mărășești, Mărăști and Oituz. This victory was very precious to Romanians because it was at that time a matter of survival of the kingdom and country.

Averescu was as well a political leader after the war (since 1918). He build The People's League (later The People's Party) and held the power three times (as a Prime Minister), in 1918, 1920–1921, 1926–1927.

The king Carol the Second distinguished him with the Field Marshal rank, the highest rank of the Romanian Army (1938).